MEDHA AI

APPSC PAPER I: GENERAL STUDIES & MENTAL ABILITY · CRIMINOLOGY

Criminology, deviance and crime

ఉచిత నోట్స్ PDF · 5 నోట్స్ · 25 Oct 2026

Medha AI ఉచిత స్టడీ మెటీరియల్. మీ పరీక్షకు నోట్స్, ప్రాక్టీస్, మాక్ టెస్టులు, పాత పేపర్ల కోసం **app.medhaai.in** లో ఉచితంగా మొదలుపెట్టండి.

1. నేరశాస్త్రం: అర్థం, పరిధి, చరిత్ర, వాదాలు
2. నేరం: నిర్వచనాలు, అంశాలు, వర్గీకరణ, నేర బాధ్యత సూత్రాలు
3. నేరానికి సంబంధించిన జీవశాస్త్ర, మనోవైజ్ఞానిక సిద్ధాంతాలు
4. నేరానికి సంబంధించిన సామాజిక సిద్ధాంతాలు: అనోమీ, విభిన్న సాహచర్యం, ఉపసంస్కృతి, ముద్ర, నియంత్రణ
5. విచలనం, సామాజిక నియంత్రణ, మాదకద్రవ్య దుర్వినియోగం, నేర నివారణ

medhaai.in

Notes · Practice · Mock tests · Previous papers

Start free at
app.medhaai.in

1 నేరశాస్త్రం: అర్థం, పరిధి, చరిత్ర, వాదాలు

నేరశాస్త్రం (Criminology) అంటే నేరం, నేరస్థులు, నేర చట్టాల రూపకల్పన, నేరంపై సమాజ ప్రతిస్పందన గురించిన శాస్త్రీయ అధ్యయనం; ఇది భూతవాద (demonological) భావనల (నేరం = పాపం) నుంచి క్లాసికల్ వాదం (classical school) (బెకారియా, 1764: స్వేచ్ఛా సంకల్పం, నిర్ణీత శిక్ష), నయా-క్లాసికల్ (neo-classical) రాజీ, పాజిటివిస్ట్ (ఇటాలియన్) వాదం (positivist school) (లొంబ్రోసో, ఫెర్రీ, గారోఫాలో: నేరానికి కారణాలు ఉంటాయి), కార్టోగ్రాఫిక్ (cartographic) వాదం (కెట్లే, గెర్రీ: నేర పటాలు, గణాంకాలు), సామాజిక వాదం (sociological school) (నేరం సమాజం సృష్టించేది) వరకు పరిణమించింది.

ముఖ్య వాస్తవాలు

- **"నేరశాస్త్రం" అనే పదం:** సాధారణంగా ఫ్రెంచ్ మానవశాస్త్రవేత్త **పాల్ టోపినార్డ్ (Paul Topinard)**కు (1879, *criminologie*) ఆపాదిస్తారు; **రఫేల్ గారోఫాలో (Raffaele Garofalo)** దీన్ని పుస్తక శీర్షికగా వాడాడు, *క్రిమినోలోజియా (Criminologia)* (**1885**).
- **సదర్లాండ్ నిర్వచనం** (మొదట *నేరశాస్త్రం (Criminology)*, **1924**; **1934** నుంచి *నేరశాస్త్ర సూత్రాలు (Principles of Criminology)*; తర్వాతి ప్రచురణలు **డొనాల్డ్ క్రెసీ (Donald Cressey)**తో కలిసి): నేరాన్ని ఒక **సామాజిక దృగ్విషయంగా** చూసే జ్ఞాన సముదాయమే నేరశాస్త్రం; ఇది **చట్టాలు చేయడం, చట్టాలు ఉల్లంఘించడం, ఉల్లంఘనపై ప్రతిస్పందించడం** అనే ప్రక్రియలను కవర్ చేస్తుంది.
- **సదర్లాండ్ చెప్పిన మూడు శాఖలు:**
  - **న్యాయ సామాజికశాస్త్రం (sociology of law)**: నేర చట్టాలు ఎలా రూపొందుతాయి, ఎలా మారతాయి;
  - **నేర కారణ శాస్త్రం (criminal etiology / aetiology)**: నేరానికి **కారణాలు**;
  - **దండనశాస్త్రం (penology)**: నేరం, నేరస్థుల **నియంత్రణ, చికిత్స** (శిక్ష, జైళ్లు, ప్రొబేషన్).
- **దండనశాస్త్రం:** నేరస్థులకు శిక్ష, వారి చికిత్స గురించిన అధ్యయనం; ఈ పదాన్ని **ఫ్రాన్సిస్ లీబర్ (Francis Lieber)**కు (1830s) ఆపాదిస్తారు.
- **బాధితశాస్త్రం (Victimology): బాధితుడు**, బాధితుడు-నేరస్థుడు సంబంధం, బాధితుల హక్కుల అధ్యయనం. **బెంజమిన్ మెండెల్సోన్ (Benjamin Mendelsohn)** ఈ పదాన్ని సృష్టించాడు, ఆయనను **బాధితశాస్త్ర పితామహుడు** అంటారు; **హాన్స్ వాన్ హెంటిగ్ (Hans von Hentig)**, *నేరస్థుడు, అతని బాధితుడు (The Criminal and His Victim)* (**1948**).
- **క్రిమినలిస్టిక్స్ (Criminalistics):** శాస్త్రీయ నేర నిర్ధారణ (ఫోరెన్సిక్ శాస్త్రం); ఈ పదం **హాన్స్ గ్రాస్ (Hans Gross)** (ఆస్ట్రియా, 1890s) నుంచి వచ్చింది.
- **స్వభావం:** సామాజికశాస్త్రం, మనోవిజ్ఞాన శాస్త్రం, న్యాయశాస్త్రం, జీవశాస్త్రం, మనోవైద్యం, గణాంక శాస్త్రాలపై ఆధారపడే **అంతర్విభాగ సామాజిక శాస్త్రం**. నేర చట్టం దేనిని శిక్షించాలో, అంటే **ఏమి ఉండాలో** చెబుతుంది (నియమాత్మకం); నేరశాస్త్రం **ఏమి ఉందో** అధ్యయనం చేస్తుంది (వాస్తవాత్మకం).
- **వాదాలు వరుసగా:**

వాదం	కాలం	ముఖ్య పేర్లు	మూల భావన
పూర్వ-క్లాసికల్ (భూతవాద)	1750కి ముందు	పూజారులు, రాజులు	నేరం పాపం లేదా దుష్టశక్తుల ఆవహింపు
క్లాసికల్	1764 నుంచి	బెకారియా, బెంథామ్	స్వేచ్ఛా సంకల్పం; శిక్ష నిర్ణీతం, నేరానికి అనుపాతం

వాదం	కాలం	ముఖ్య పేర్లు	మూల భావన
నయా-క్లాసికల్	1800ల ప్రారంభం	ఫ్రెంచ్ కోడ్ 1810, రోస్సీ	స్వేచ్ఛా సంకల్పం, కానీ వయసు, ఉన్మాదం దోషాన్ని తగ్గిస్తాయి
పాజిటివిస్ట్ (ఇటాలియన్)	1876 నుంచి	లొంబ్రోసో, ఫెర్రీ, గారోఫాలో	నేరానికి కారణాలు ఉంటాయి; నేరస్థుడికి చికిత్స
కార్టోగ్రాఫిక్	1830–1880	కెట్లే, గెర్రీ	నేరం ప్రదేశం, రుతువు, సామాజిక దత్తాంశాన్ని అనుసరిస్తుంది
సామాజిక	1800ల చివర–1900లు	డర్క్‌హైమ్, టార్డ్, షికాగో వాదం	నేరాన్ని సమాజం సృష్టిస్తుంది

- **సిజేర్ బెకారియా (Cesare Beccaria)** (ఇటలీ): *దెయ్ దెలిత్తి ఎ దెల్లె పేనె (Dei delitti e delle pene)*, **నేరాలు, శిక్షలు (On Crimes and Punishments)** (**1764**); **క్లాసికల్ వాద** స్థాపకుడు; **చిత్రహింసలు**, **మరణశిక్ష**లకు వ్యతిరేకి; శిక్ష **ఖచ్చితంగా, వెంటనే, నేరానికి అనుపాతంగా** ఉండాలి.
- **జెరెమీ బెంథామ్ (Jeremy Bentham)** (ఇంగ్లండ్): **ప్రయోజనవాదం (utilitarianism)**, **సుఖదుఃఖ గణనం (hedonistic / felicific calculus)**: మనుషులు సుఖాన్ని, బాధను తూకం వేసుకుంటారు; **పానాప్టికాన్ (Panopticon)** జైలును రూపొందించాడు (1791).
- **సిజేర్ లొంబ్రోసో (Cesare Lombroso)** (ఇటాలియన్ సైనిక వైద్యుడు): *లూమో దెలింక్వెంతె (L'uomo delinquente)*, **నేర మానవుడు (Criminal Man)** (**1876**); **పుట్టుకతో నేరస్థుడు (born criminal)**, **అటావిజం (atavism)** (పరిణామంలో పూర్వ దశకు తిరిగి వెళ్లడం), శారీరక **గుర్తులు (stigmata)**; **ఆధునిక (పాజిటివ్) నేరశాస్త్ర పితామహుడు** అంటారు; నేరానికి **అనువంశికత (heredity)** (పుట్టుకతో వచ్చే లక్షణాలు) కారణమన్నాడు.
- **ఎన్రికో ఫెర్రీ (Enrico Ferri):** *నేర సామాజికశాస్త్రం (Criminal Sociology)* (**1884**); **స్వేచ్ఛా సంకల్పాన్ని** తిరస్కరించాడు; **నేర సంతృప్త సూత్రం (law of criminal saturation)** (ఒక నిర్దిష్ట సామాజిక వాతావరణం నిర్ణీత పరిమాణంలో నేరాలను ఉత్పత్తి చేస్తుంది); నేరస్థుల్లో ఐదు వర్గాలు.
- **రఫేల్ గారోఫాలో: సహజ నేరం (natural crime)**, అంటే **దయ, నిజాయితీ (pity and probity)** అనే మౌలిక నైతిక భావాలను దెబ్బతీసే చర్య.
- **లొంబ్రోసో, ఫెర్రీ, గారోఫాలోలను నేరశాస్త్ర త్రిమూర్తులు (holy three / trinity of criminology)** అంటారు.
- **అడాల్ఫ్ కెట్లే (Adolphe Quetelet)** (బెల్జియం): మనిషి *గురించి (Sur l'homme)* (**1835**), "సామాజిక భౌతికశాస్త్రం (social physics)"; **నేరాల ఉష్ణ సూత్రం (thermic law of crime)**: **వ్యక్తులపై** నేరాలు **వెచ్చని** ప్రాంతాలు, రుతువుల్లో పెరుగుతాయి, **ఆస్తిపై** నేరాలు **చల్లని** ప్రాంతాలు, రుతువుల్లో పెరుగుతాయి.
- **ఆంద్రే-మిషెల్ గెర్రీ (André-Michel Guerry)** (ఫ్రాన్స్): *ఫ్రాన్స్ నైతిక గణాంకాలపై వ్యాసం (Essay on the Moral Statistics of France)* (**1833**); తొలి **నేర పటాల (crime maps)**లో ఒకటి.
- **ఎమిల్ డర్క్‌హైమ్ (Émile Durkheim):** నేరం **సహజమైనది (normal)**, సమాజానికి కొంత ఉపయోగకరం కూడా; **అనోమీ (anomie)** (నియమరాహిత్యం).

వివరణ

1. నేరశాస్త్ర పరిధి. ఆధునిక గ్రంథాలు ఈ రంగాలను పేర్కొంటాయి:

- నేరానికి **కారణాలు** (జీవ, మానసిక, సామాజిక);
- నేరాల **స్వభావం, రూపాలు** (వైట్ కాలర్, వ్యవస్థీకృత, సైబర్ నేరాలు, మహిళలపై నేరాలు);
- **నేర ప్రవర్తన**, నేరస్థుల రకాలు;

- **చట్టాల రూపకల్పన**, నేర చట్టం;
- **నేర న్యాయ వ్యవస్థ**: పోలీసులు, న్యాయస్థానాలు, జైళ్లు;
- **దండనశాస్త్రం, సంస్కరణలు (corrections)**: శిక్ష, జైళ్లు, ప్రొబేషన్, పెరోల్, అనంతర సంరక్షణ (after-care);
- **బాధితశాస్త్రం**: బాధితులు, పరిహారం;
- **నేర నివారణ**, విధానం;
- **బాల నేరప్రవృత్తి (juvenile delinquency)**.

2. నేరశాస్త్రం, దండనశాస్త్రం, బాధితశాస్త్రం.

రంగం	అధ్యయనం చేసేది	ముఖ్య పేరు	అడిగే ప్రశ్న
నేరశాస్త్రం	నేరం, నేరస్థులు మొత్తంగా	సదర్లాండ్	నేరం ఎందుకు జరుగుతుంది, సమాజం ఎలా ప్రతిస్పందిస్తుంది
దండనశాస్త్రం	శిక్ష, జైళ్లు, చికిత్స	లీబర్ (పదం)	నేరస్థులతో ఎలా వ్యవహరించాలి
బాధితశాస్త్రం	బాధితులు, వారి పాత్ర	మెండెల్‌సోన్, వాన్ హెంటిగ్	ఎవరికి హాని జరిగింది, వారికి ఏమి దక్కాలి
క్రిమినలిస్టిక్స్	భౌతిక సాక్ష్యం	హాన్స్ గ్రాస్	నేరాన్ని ఎలా గుర్తించి రుజువు చేస్తారు

సదర్లాండ్ దండనశాస్త్రాన్ని నేరశాస్త్రంలో **ఒక భాగంగా** చూస్తాడు; కొందరు యూరోపియన్ రచయితలు దాన్ని ప్రత్యేక శాస్త్రంగా చూస్తారు. బాధితశాస్త్రం నేరశాస్త్రంలో ఒక శాఖగా మొదలై, ఇప్పుడు తరచూ వేరుగా బోధిస్తున్నారు.

3. పూర్వ-క్లాసికల్ (భూతవాద) వాదం. నేరాన్ని **దుష్టశక్తుల** పని లేదా **పాపం**గా చూశారు. దోషాన్ని **దివ్య పరీక్ష (trial by ordeal)** (నిప్పు, నీరు) లేదా ద్వంద్వ యుద్ధం ద్వారా పరీక్షించారు. శిక్షలు **కఠినంగా, బహిరంగంగా, ఏకపక్షంగా** ఉండేవి: అవయవాల ఛేదనం, దహనం, చిన్న నేరాలకూ మరణశిక్ష. న్యాయమూర్తులకు విస్తృత, అసమాన విచక్షణాధికారం ఉండేది. దీనికి ప్రతిస్పందనగా క్లాసికల్ వాదం వచ్చింది.

4. క్లాసికల్ వాదం (18వ శతాబ్దం రెండో అర్ధభాగం, జ్ఞానోదయ యుగం).

- మనిషి **హేతుబద్ధుడు**, అతనికి **స్వేచ్ఛా సంకల్పం** ఉంటుంది: నేరం ఇచ్చే సుఖం దాని బాధ కంటే ఎక్కువైతే అతను నేరాన్ని ఎంచుకుంటాడు.
- కాబట్టి శిక్ష **నిరోధించడానికి (deter)** సరిపడేంత బాధ మాత్రమే ఇవ్వాలి; లక్ష్యం **నిరోధం (deterrence)**, ప్రతీకారం కాదు.
- శిక్ష నేరస్థుడికి కాదు, **నేరానికి** (చర్యకు) తగినట్లు ఉండాలి; **ఒకే నేరానికి ఒకే శిక్ష**.
- చట్టాలు **లిఖితంగా, స్పష్టంగా, శాసన వ్యవస్థ చేసినవిగా** ఉండాలి; న్యాయమూర్తులు వాటిని అమలు చేస్తారు మాత్రమే (**చట్టం లేనిదే శిక్ష లేదు (nulla poena sine lege)** సూత్రానికి మూలం).
- శిక్ష **తీవ్రత** కంటే శిక్ష **ఖచ్చితత్వం** ఎక్కువగా నిరోధిస్తుంది.
- **చిత్రహింసలు**, రహస్య ఆరోపణలు, (బెకారియా) **మరణశిక్ష**లకు వ్యతిరేకం.
- ప్రభావం: **1791 ఫ్రెంచ్ శిక్షాస్మృతి (French Penal Code)**.
- బలహీనత: ఇది **వ్యక్తిగత వ్యత్యాసాలను** పట్టించుకోలేదు: పిల్లవాడు, ఉన్మాది, మొదటిసారి నేరం చేసినవాడు కూడా ఆరితేరిన వయోజన నేరస్థుడిలాగే శిక్ష పొందారు.

5. నయా-క్లాసికల్ వాదం (19వ శతాబ్దం ప్రారంభం). స్వేచ్ఛా సంకల్పాన్ని కొనసాగించింది, కానీ **మినహాయింపులు** ఇచ్చింది:

- **పిల్లలు**, **ఉన్మాదులు** (తర్వాత మందబుద్ధులు కూడా) పూర్తి బాధ్యత లేనివారు;
- **ఉపశమన పరిస్థితులు (mitigating circumstances)** (రెచ్చగొట్టడం, మొదటి నేరం, పరిస్థితి) తక్కువ శిక్షకు వీలిస్తాయి;
- న్యాయమూర్తులకు కొంత **విచక్షణాధికారం**.

ఇది **1810 ఫ్రెంచ్ కోడ్**, దాని **1819** సవరణలో కనిపిస్తుంది; రచయితలు **రోస్సీ (Rossi)**, **గారో (Garraud)**, **జోలీ (Joly)**. ఆధునిక శిక్షాస్మృతులు (1860 ఐపీసీ (IPC), ఇప్పుడు బీఎన్ఎస్ (BNS)) ఈ మిశ్రమాన్నే అనుసరిస్తాయి: దోషం నేర మనస్సుపై

ఆధారపడుతుంది, వయసు, ఉన్మాదానికి మినహాయింపులు ఉంటాయి.

6. పాజిటివిస్ట్ (ఇటాలియన్) వాదం (1876 నుంచి).

- **శాస్త్రీయ (అనుభవాత్మక) పద్ధతి** వాడింది: కొలవడం, పరిశీలించడం, పోల్చడం.
- నేరానికి **కారణాలు** (జీవ, మానసిక, సామాజిక) ఉంటాయి; **స్వేచ్ఛా సంకల్పాన్ని తిరస్కరిస్తుంది** (**నిర్ణయవాదం (determinism)**).
- దృష్టి **నేరం** నుంచి **నేరస్థుడి** వైపు మారుతుంది; శిక్ష **నేరస్థుడికి** తగినట్లు ఉండాలి (చికిత్స **వ్యక్తిగతీకరణ (individualisation)**). ప్రొబేషన్, అనిర్దిష్ట కాల శిక్షలు, బాల న్యాయస్థానాలు ఈ భావన నుంచే వచ్చాయి.
- **లొంబ్రోసో:** ఖైదీల పుర్రెలు, శరీరాలను కొలిచాడు; **పుట్టుకతో నేరస్థుడిలో గుర్తులు** కనిపిస్తాయన్నాడు (పెద్ద దవడ, వాలు నుదురు, పొడవైన చేతులు, నొప్పి తెలియకపోవడం, పచ్చబొట్లు). తర్వాతి ప్రచురణల్లో ఇతర రకాలను అంగీకరించాడు: **ఉన్మాద నేరస్థుడు**, **యాదృచ్ఛిక** నేరస్థుడు (criminaloid), **ఆవేశ నేరస్థుడు**. స్త్రీ నేరస్థురాలు *(The Female Offender)* (1893, ఫెర్రెరోతో కలిసి) కూడా రాశాడు.
- **ఫెర్రీ:** లొంబ్రోసో జీవశాస్త్ర కారణాలకు **సామాజిక, భౌతిక** కారణాలను జోడించాడు. వర్గాలు: **పుట్టుకతో**, **ఉన్మాద**, **అలవాటు**, **యాదృచ్ఛిక**, **ఆవేశ** నేరస్థులు. నేరాన్ని నివారించడానికి **సామాజిక చర్యలను** ("శిక్షా ప్రత్యామ్నాయాలు (penal substitutes)") సమర్థించాడు.
- **గారోఫాలో:** న్యాయవాది; **సహజ నేరం**; దయ, నిజాయితీ లేని నేరస్థులను తొలగించాలి లేదా నియంత్రించాలని భావించాడు.

7. కార్టోగ్రాఫిక్ (భౌగోళిక) వాదం (సుమారు **1830–1880**). **అధికారిక నేర గణాంకాలు**, **పటాలను** వాడి నేరం **క్రమబద్ధంగా** ఉంటుందని, **ప్రదేశం, రుతువు, వయసు, లింగం, పేదరికం, విద్య**లను అనుసరిస్తుందని చూపింది. నేరాల సంఖ్య, రకం ఏటా "భయపెట్టే క్రమబద్ధతతో" పునరావృతమవుతాయని **కెట్లే** కనుగొన్నాడు, కాబట్టి నేరం వ్యక్తిగత ఎంపిక మాత్రమే కాదు, ఒక **సామాజిక వాస్తవం (social fact)**. ఫ్రెంచ్ డిపార్ట్‌మెంట్లలో వ్యక్తులపై, ఆస్తిపై నేరాలను **గెర్రీ** పటాల్లో చూపాడు. ఇంగ్లండ్‌లో **హెన్రీ మేహ్యూ (Henry Mayhew)** లండన్ నేర ప్రాంతాలను వర్ణించాడు. ఇది తొలి **గణాంక** నేరశాస్త్రం, షికాగో వాదపు పర్యావరణ (ecological) అధ్యయనాలకు దారితీసింది.

8. సామాజిక వాదం (19వ శతాబ్దం చివర, 20వ శతాబ్దం). నేరానికి కారణం **సామాజిక నిర్మాణం, సామాజిక ప్రక్రియలు**.

- **గాబ్రియేల్ టార్డ్ (Gabriel Tarde)** (ఫ్రాన్స్): **అనుకరణ సూత్రాలు (laws of imitation)** (1890): ఇతరులను అనుకరించడం ద్వారా నేరం నేర్చుకుంటారు.
- **డర్క్‌హైమ్:** ప్రతి సమాజంలో నేరం సహజం; నియమాలు విచ్ఛిన్నమైనప్పుడు **అనోమీ**.
- **షికాగో వాదం** (పార్క్, బర్గెస్, **షా, మెక్‌కే (Shaw and McKay)**): నగరంలోని **పరివర్తన మండలంలో (zone in transition)** నేరం అత్యధికం (**సామాజిక విచ్ఛిన్నత (social disorganisation)**).
- **సదర్లాండ్: భేదాత్మక సాహచర్యం (differential association)** (1939, 1947); **వైట్ కాలర్ నేరం (white-collar crime)** (1939).
- **మెర్టన్ (Merton): అనోమీ / ఒత్తిడి (strain)** సిద్ధాంతం (1938).

ఈ సిద్ధాంతాల వివరాలు: నేర సిద్ధాంతాలపై తర్వాతి నోట్స్.

9. ఇతర వాదాలు (ఒక్కొక్కటి ఒక వాక్యంలో).

- **రకాల / శరీర నిర్మాణ (typological / constitutional): క్రెచ్‌మర్ (Kretschmer)** (శరీర రకాలు: పిక్నిక్, అస్తెనిక్, అథ్లెటిక్), **షెల్డన్ (Sheldon)** (ఎండోమార్ఫ్, మీసోమార్ఫ్, ఎక్టోమార్ఫ్; **మీసోమార్ఫ్‌లలో** బాల నేరప్రవృత్తి అత్యధికం), **గొడ్డార్డ్ (Goddard)** (మందబుద్ధి, *కాలికాక్ కుటుంబం (The Kallikak Family)*, 1912).
- **సామ్యవాద (మార్క్సిస్ట్): విలెం బోంగర్ (Willem Bonger)** (*నేరప్రవృత్తి, ఆర్థిక పరిస్థితులు (Criminality and Economic Conditions)*, 1905; ఇంగ్లీష్‌లో 1916): పెట్టుబడిదారీ విధానం స్వార్థాన్ని, నేరాన్ని పెంచుతుంది.
- **క్లినికల్ / బహుళ కారక (clinical / multiple-factor): విలియం హీలీ (William Healy)** (అమెరికా), **సిరిల్ బర్ట్ (Cyril Burt)** (*యువ నేరస్థుడు (The Young Delinquent)*, 1925): నేరానికి అనేక కారణాలు ఉంటాయి; ప్రతి కేసును విడిగా అధ్యయనం చేయాలి.

తరచూ చేసే పొరపాట్లు

✗ "లొంబ్రోసో నేరాలు, శిక్షలు రాశాడు." ✓ **బెకారియా (1764)**; లొంబ్రోసో రాసింది **నేర మానవుడు (1876)**.

✗ "బెకారియా పాజిటివ్ నేరశాస్త్ర పితామహుడు." ✓ బెకారియా **క్లాసికల్** వాదాన్ని స్థాపించాడు; **లొంబ్రోసో పాజిటివ్ (ఆధునిక)** నేరశాస్త్ర పితామహుడు.

✗ "పాజిటివిస్టులు స్వేచ్ఛా సంకల్పాన్ని నమ్మారు." ✓ **క్లాసికల్** వాదం నమ్మింది; పాజిటివిస్టులు (అందరికంటే ఎక్కువగా **ఫెర్రీ**) దాన్ని **తిరస్కరించారు**.

✗ "నేర సంతృప్త సూత్రం: గారోఫాలో." ✓ **ఫెర్రీ**. గారోఫాలో = **సహజ నేరం** (దయ, నిజాయితీ).

✗ "నేరాల ఉష్ణ సూత్రం: గెర్రీ." ✓ **కెట్లే**. గెర్రీ = తొలి **నేర పటాలు** (1833).

✗ "సదర్లాండ్ మూడు శాఖలు నేరశాస్త్రం, దండనశాస్త్రం, బాధితశాస్త్రం." ✓ **న్యాయ సామాజికశాస్త్రం, నేర కారణ శాస్త్రం, దండనశాస్త్రం**.

✗ "క్లాసికల్ వాదం శిక్షను వ్యక్తిగతీకరించింది." ✓ అది శిక్షను **చర్యకు** ముడిపెట్టింది; **వ్యక్తిగతీకరణ పాజిటివిస్టులతో** వచ్చింది.

✗ "బాధితశాస్త్రం అనే పదాన్ని హాన్స్ వాన్ హెంటిగ్ సృష్టించాడు." ✓ **మెండెల్‌సోన్** సృష్టించాడు; వాన్ హెంటిగ్ నేరస్థుడు, అతని బాధితుడు (1948) రాశాడు.

✗ "గోరింగ్ లొంబ్రోసో సరైనవాడని నిరూపించాడు." ✓ గోరింగ్ (1913) **శారీరక నేర రకం ఏదీ లేదని** కనుగొన్నాడు.

త్వరిత పునశ్చరణ

- నేరశాస్త్రం: చట్టాలు చేయడం, చట్టాలు ఉల్లంఘించడం, ఉల్లంఘనపై ప్రతిస్పందన (సదర్లాండ్, 1924).
- శాఖలు (సదర్లాండ్): న్యాయ సామాజికశాస్త్రం, నేర కారణ శాస్త్రం, దండనశాస్త్రం.
- పదం: టోపినార్డ్ 1879; గారోఫాలో క్రిమినోలోజియా 1885; దండనశాస్త్రం: లీబర్; బాధితశాస్త్రం: మెండెల్‌సోన్.
- భూతవాద → క్లాసికల్ → నయా-క్లాసికల్ → పాజిటివిస్ట్; వాటితో పాటు కార్టోగ్రాఫిక్, సామాజిక వాదాలు.
- క్లాసికల్: బెకారియా 1764, బెంథామ్ (సుఖదుఃఖ గణనం, పానాప్టికాన్); స్వేచ్ఛా సంకల్పం, నిరోధం.
- నయా-క్లాసికల్: ఫ్రెంచ్ కోడ్ 1810; వయసు, ఉన్మాదం, ఉపశమన పరిస్థితులు.
- పాజిటివిస్ట్: లొంబ్రోసో 1876 (పుట్టుకతో నేరస్థుడు, అటావిజం), ఫెర్రీ (సంతృప్త సూత్రం, స్వేచ్ఛా సంకల్పం లేదు), గారోఫాలో (సహజ నేరం).
- కార్టోగ్రాఫిక్: కెట్లే (ఉష్ణ సూత్రం, 1835), గెర్రీ (నేర పటాలు, 1833).
- సామాజిక: టార్డ్ (అనుకరణ), డర్క్‌హైమ్ (అనోమీ), షికాగో వాదం, సదర్లాండ్, మెర్టన్.
- గోరింగ్ (1913) లొంబ్రోసో నేర రకాన్ని తప్పని నిరూపించాడు.

2 నేరం: నిర్వచనాలు, అంశాలు, వర్గీకరణ, నేర బాధ్యత సూత్రాలు

నేరం అంటే చట్టం నిషేధించి, సమాజం తరఫున శిక్షించే చర్య లేదా విస్మరణ (omission); దీనికి నేర చర్య (actus reus), సాధారణంగా నేర మనస్సు (mens rea) అవసరం; ఇది ఉద్దేశం, సన్నాహం, ప్రయత్నం, నేరం పూర్తి చేయడం అనే దశల గుండా వెళుతుంది; చట్టబద్ధత, నిర్దోషిత్వ పూర్వభావన, సాధారణ మినహాయింపుల సూత్రాల ప్రకారం దాన్ని నిర్ణయిస్తారు, ఉదాహరణకు ఉన్మాదం (insanity) (మెక్‌నాటన్ నియమాలు; ఐపీసీ 84, ఇప్పుడు బీఎన్ఎస్ 22). 2024 జూలై 1 నుంచి భారతీయ న్యాయ సంహిత (Bharatiya Nyaya Sanhita, BNS) ఐపీసీ (IPC) స్థానంలో వచ్చింది.

ముఖ్య వాస్తవాలు

- **కొత్త నేర చట్టాలు** (2023 డిసెంబర్‌లో ఆమోదం, **2024 జూలై 1** నుంచి అమలు):

కొత్త చట్టం	దేని స్థానంలో	సెక్షన్లు
భారతీయ న్యాయ సంహిత (బీఎన్ఎస్)	భారత శిక్షాస్మృతి (ఐపీసీ), 1860	358 (ఐపీసీ: 511)
భారతీయ నాగరిక్ సురక్షా సంహిత (బీఎన్ఎస్ఎస్)	నేర శిక్షాస్మృతి ప్రక్రియ (సీఆర్‌పీసీ), 1973	531
భారతీయ సాక్ష్య అధినియం (బీఎస్ఏ)	భారత సాక్ష్య చట్టం, 1872	170

- **నేరానికి నిర్వచనాలు:**
  - **బ్లాక్‌స్టోన్ (Blackstone)** (వ్యాఖ్యానాలు *(Commentaries)*, 1765–69): ఒక చర్యను నిషేధించే లేదా ఆదేశించే **ప్రజా చట్టాన్ని ఉల్లంఘిస్తూ చేసిన లేదా చేయకుండా వదిలిన** చర్య.
  - **ఆస్టిన్ (Austin): సార్వభౌముడు లేదా అతని అధీన అధికారులు విచారించే** తప్పు.
  - **కెన్నీ (Kenny):** శిక్ష **దండనాత్మకంగా** ఉండి, దాన్ని **ప్రైవేటు వ్యక్తి క్షమించలేని**, రాజు (రాజ్యం) మాత్రమే క్షమించగల తప్పులు.
  - **టాపన్ (Tappan)** (1947): ఎలాంటి సమర్థన లేదా ప్రతివాదన లేకుండా **నేర చట్టాన్ని** ఉల్లంఘిస్తూ చేసిన, **రాజ్యం శిక్షించే**, **ఉద్దేశపూర్వక చర్య లేదా విస్మరణ**.
  - **గారోఫాలో: దయ, నిజాయితీ** భావాలను దెబ్బతీసే **సహజ నేరం**.
  - **డర్క్‌హైమ్: సామూహిక అంతశ్చేతనను (collective conscience)** దెబ్బతీసే చర్య.
- **భారతదేశంలో చట్టపరమైన నిర్వచనం:** "అపరాధం (offence)" = **చట్టం శిక్షార్హం చేసిన** చర్య లేదా విస్మరణ (ఐపీసీ సెక్షన్ 40; సాధారణ క్లాజుల చట్టం (General Clauses Act) 1897, సెక్షన్ **3(38)**). బీఎన్ఎస్ ఇదే అర్థాన్ని కొనసాగిస్తుంది.
- **నేరానికి నాలుగు అంశాలు:** (1) ఒక **మనిషి** (చట్టపరమైన బాధ్యత ఉన్న, బాధ్యత వయసు వచ్చిన వ్యక్తి), (2) **నేర మనస్సు**, (3) **నేర చర్య**, (4) వ్యక్తికి లేదా సమాజానికి **హాని**.
- **మనస్సు దోషపూరితం కానిదే చర్య దోషం కాదు (Actus non facit reum nisi mens sit rea): మనస్సు కూడా దోషపూరితం అయితేనే చర్య ఒక వ్యక్తిని దోషిని చేస్తుంది**.
- **నేరానికి నాలుగు దశలు: ఉద్దేశం → సన్నాహం → ప్రయత్నం → నేరం పూర్తి చేయడం**. ఉద్దేశం ఒక్కటే **ఎప్పుడూ** శిక్షార్హం కాదు; సన్నాహం **సాధారణంగా కాదు**; ప్రయత్నం **శిక్షార్హం**.
- **ప్రయత్నం:** ఐపీసీ **511** → బీఎన్ఎస్ **62** (ప్రయత్నానికి సాధారణ శిక్ష).
- **తీవ్ర నేరం (felony) vs స్వల్ప నేరం (misdemeanour)** (ఇంగ్లీష్ చట్టం): **స్వల్ప నేరాలు తక్కువ తీవ్రమైన** నేరాలు.
- **స్వతహాగా తప్పు (mala in se)** (స్వభావరీత్యా తప్పు: హత్య, దొంగతనం) vs **నిషేధం వల్ల తప్పు (mala prohibita)** (చట్టం నిషేధించినందువల్లే తప్పు: ట్రాఫిక్, లైసెన్స్ నేరాలు).

- **బాధితుడు లేని నేరం (victimless crime)** (**ఎడ్విన్ షుర్ (Edwin Schur)**, *బాధితులు లేని నేరాలు (Crimes Without Victims)*, **1965**): సమ్మతి ఉన్న వయోజనులు, ఫిర్యాదు చేసే బాధితుడు ఉండడు: **వ్యభిచారం, జూదం, మాదకద్రవ్యాల వినియోగం, బహిరంగ తాగుబోతుతనం**.
- **న్యాయ సూత్రాలు, అధికరణం 20:**
  - **చట్టం లేనిదే నేరం లేదు, శిక్ష లేదు (Nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege):** చర్య జరిగిన సమయంలో అమలులో ఉన్న చట్టం లేకుండా నేరం లేదు, **శిక్ష లేదు** → **అధికరణం 20(1)**.
  - **ఎవరినీ రెండుసార్లు వేధించరాదు (Nemo debet bis vexari): ద్వంద్వ శిక్ష (double jeopardy)** నిషేధం → **అధికరణం 20(2)**.
  - **తనకు వ్యతిరేకంగా తానే ఆరోపించుకోనక్కర్లేదు (Nemo tenetur se ipsum accusare):** ఎవరూ తనపై తానే నేరారోపణ చేసుకోవాల్సిన అవసరం లేదు → **అధికరణం 20(3)**.
  - **చట్టం తెలియకపోవడం సాకు కాదు (Ignorantia juris non excusat): చట్టం** తెలియకపోవడం సాకు కాదు (**వాస్తవం** తెలియకపోవడం సాకు కావచ్చు).
  - **చట్టం అల్ప విషయాలను పట్టించుకోదు (De minimis non curat lex):** చట్టం **చిన్న విషయాలను** విస్మరిస్తుంది (ఐపీసీ 95 → బీఎన్ఎస్ 33).
  - **ఆరోపించేవారిపైనే రుజువు భారం (Ei incumbit probatio qui dicit, non qui negat):** రుజువు భారం తిరస్కరించేవారిపై కాదు, **ఆరోపించేవారిపై** ఉంటుంది.
- **నిర్దోషిత్వ పూర్వభావన (presumption of innocence):** నిందితుడు **సహేతుక సందేహానికి అతీతంగా దోషిగా రుజువయ్యేవరకు నిర్దోషి**; రుజువు భారం ప్రాసిక్యూషన్‌పై ఉంటుంది. **వూల్మింగ్టన్ కేసు (Woolmington v DPP, 1935)**: నేర చట్టపు "**బంగారు దారం (golden thread)**". **యూడీహెచ్ఆర్ (UDHR) అధికరణం 11**, **ఐసీసీపీఆర్ (ICCPR) అధికరణం 14(2)** కూడా.
- **ఉన్మాదం: మెక్‌నాటన్ నియమాలు (M'Naghten rules)** (హౌస్ ఆఫ్ లార్డ్స్, **1843**) → ఐపీసీ **84** → బీఎన్ఎస్ **22**: చర్య చేసిన **సమయంలో** మతిస్థిమితం లేకపోవడం వల్ల ఆ వ్యక్తి **చర్య స్వభావాన్ని తెలుసుకోలేకపోతే** లేదా అది **తప్పు లేదా చట్ట విరుద్ధం** అని తెలుసుకోలేకపోతే అది నేరం కాదు.
- **పిల్లలు: 7** ఏళ్లలోపు: నేరం కాదు (ఐపీసీ 82 → బీఎన్ఎస్ **20**, **నేర సామర్థ్యం లేని వయసు (doli incapax)**); **7–12** ఏళ్లు: అర్థం చేసుకునేంత పరిపక్వత లేకపోతే నేరం కాదు (ఐపీసీ 83 → బీఎన్ఎస్ **21**).
- **శిక్షల రకాలు:** ఐపీసీ **53** → బీఎన్ఎస్ **4**: మరణశిక్ష, యావజ్జీవ కారాగార శిక్ష, కారాగార శిక్ష (కఠిన లేదా సాధారణ), ఆస్తి జప్తు, జరిమానా, (బీఎన్ఎస్‌లో కొత్తగా) **సమాజ సేవ (community service)**.

వివరణ

1. నేరం, అపకృత్యం, పాపం.

అంశం	నేరం	అపకృత్యం (tort, పౌర తప్పు)
ఎవరికి వ్యతిరేకంగా తప్పు	సమాజం, రాజ్యం	ఒక వ్యక్తి
చర్యలు చేపట్టేది	రాజ్యం (ప్రాసిక్యూషన్)	నష్టపోయిన వ్యక్తి (దావా)
పరిష్కారం	శిక్ష	నష్టపరిహారం
ప్రైవేటుగా రాజీ పడవచ్చా?	రాజీ పడదగిన నేరాల్లో మాత్రమే	అవును, స్వేచ్ఛగా

పాపం అంటే మత లేదా నైతిక నియమాల ఉల్లంఘన; చట్టం దాన్ని శిక్షార్హం చేస్తేనే అది నేరం. చాలా చర్యలు నేరం, అపకృత్యం రెండూ అవుతాయి (దాడి, పరువు నష్టం).

2. నేర చర్య (actus reus). నేరపు భౌతిక పార్శ్వం: చట్టం వివరించిన పరిస్థితుల్లో, నిషిద్ధ ఫలితానికి **కారణమయ్యే స్వచ్ఛంద చర్య లేదా చట్టవిరుద్ధ విస్మరణ**. చర్య చేయాల్సిన **చట్టపరమైన బాధ్యత** ఉన్నచోట మాత్రమే **విస్మరణ** నేరం అవుతుంది (బిడ్డకు ఆహారం పెట్టని తల్లిదండ్రి; విధి నిర్వర్తించని ప్రభుత్వోద్యోగి).

3. నేర మనస్సు (mens rea). నేరపు మానసిక పార్శ్వం. ఎక్కువ నుంచి తక్కువ నిందార్హత వరకు రూపాలు:

- **ఉద్దేశం (intention)**: ఫలితాన్ని లక్ష్యంగా చేసుకోవడం (హత్య);
- **జ్ఞానం (knowledge)**: ఫలితం వచ్చే అవకాశం ఉందని తెలిసి ఉండడం;
- **దుస్సాహసం (recklessness / rashness)**: తెలిసే అనుచిత ప్రమాదానికి పాల్పడడం;
- **నిర్లక్ష్యం (negligence)**: సహేతుకమైన వ్యక్తి తీసుకునే జాగ్రత్త తీసుకోకపోవడం (నిర్లక్ష్యం వల్ల మరణం: ఐపీసీ 304A → బీఎన్ఎస్ **106**).

ప్రేరణ (motive) (ఎవరైనా ఎందుకు చేశారు) నేరపు అంశం **కాదు**: మంచి ప్రేరణ నేరాన్ని క్షమించదు, అయితే శిక్ష విధింపులో లేదా సాక్ష్యంగా అది ముఖ్యం కావచ్చు.

4. నేర మనస్సుకు మినహాయింపులు: కఠిన బాధ్యత (strict liability). కొన్ని **ప్రజా సంక్షేమ** నేరాలు (ఆహార కల్తీ, విదేశీ మారకం, తూనికలు కొలతలు, కొన్ని పర్యావరణ, ట్రాఫిక్ చట్టాలు) **నేర మనస్సు రుజువు లేకుండానే** శిక్షార్హం. **మహారాష్ట్ర రాష్ట్రం vs ఎం.హెచ్. జార్జ్ కేసు (State of Maharashtra v M.H. George, 1965)**: ఆర్‌బీఐ (RBI) నియమం తెలియకుండా భారతదేశంలోకి బంగారం తెచ్చిన ఒక విదేశీయుడిని సుప్రీంకోర్టు దోషిగా నిర్ధారించింది; చట్టపు స్వభావం వల్ల నేర మనస్సు అవసరం లేకుండా పోయింది.

5. నేర దశలు వివరంగా.

- **ఉద్దేశం:** శిక్షార్హం కాదు (కేవలం ఆలోచన ఎవరికీ హాని చేయదు, దాన్ని రుజువు చేయలేం).
- **సన్నాహం:** సాధనాలను సమకూర్చుకోవడం (విషం కొనడం). **సాధారణంగా శిక్షార్హం కాదు**, ఎందుకంటే ఆ వ్యక్తి ఇంకా మనసు మార్చుకోవచ్చు (పశ్చాత్తాపానికి అవకాశం (*locus poenitentiae*)). **మినహాయింపులు**: రాజ్యంపై **యుద్ధం చేయడానికి** సన్నాహం, **దోపిడీ (dacoity)**కి సన్నాహం, **నకిలీ తయారీ (counterfeiting)** సాధనాలను తయారు చేయడం లేదా కలిగి ఉండడం.
- **ప్రయత్నం:** సన్నాహం ముగిశాక నేరం దిశగా ప్రత్యక్ష అడుగు. శిక్షార్హం: సాధారణ నియమం ఐపీసీ 511 → **బీఎన్ఎస్ 62** (ఆ నేరానికి గరిష్ఠ కాలంలో **సగం** వరకు); నిర్దిష్ట ప్రయత్నాలు వేర్వేరు నేరాలు (హత్యాయత్నం ఐపీసీ 307 → బీఎన్ఎస్ **109**).
- **నేరం పూర్తి చేయడం:** పూర్తి నేరం.

అభయానంద్ మిశ్రా vs బిహార్ రాష్ట్రం కేసు (Abhayanand Mishra v State of Bihar, 1961): సన్నాహం పూర్తయ్యాక, అది చివరి చర్య కాకపోయినా, ఆ వ్యక్తి నేరం **దిశగా** ఒక చర్య చేసినప్పుడు ప్రయత్నం మొదలవుతుంది.

6. నేరాల వర్గీకరణ.

ఆధారం	వర్గాలు	ఉదాహరణ లేదా గమనిక
తీవ్రత (ఇంగ్లిష్)	తీవ్ర నేరం / స్వల్ప నేరం	ఇంగ్లండ్ 1967లో ఈ విభజనను రద్దు చేసింది
నైతిక స్వభావం	స్వతహాగా తప్పు / నిషేధం వల్ల తప్పు	హత్య / లైసెన్స్ లేకుండా డ్రైవింగ్
పోలీసు అధికారం (సీఆర్‌పీసీ → బీఎన్ఎస్ఎస్)	కాగ్నిజబుల్ / నాన్-కాగ్నిజబుల్	వారెంట్ లేకుండా అరెస్టు కాగ్నిజబుల్ నేరాల్లో మాత్రమే
బెయిల్	బెయిలబుల్ / నాన్-బెయిలబుల్	బెయిలబుల్ నేరాల్లో మాత్రమే బెయిల్ హక్కు
రాజీ	రాజీ పడదగిన / రాజీ పడలేని	సీఆర్‌పీసీ 320 → బీఎన్ఎస్ఎస్ 359
విచారణ ప్రక్రియ	సమన్ల కేసు / వారెంట్ కేసు	వారెంట్ కేసు: 2 ఏళ్లకు మించిన జైలు శిక్ష

ఆధారం	వర్గాలు	ఉదాహరణ లేదా గమనిక
బాధితుడు లేదా లక్ష్యం	వ్యక్తి, ఆస్తి, రాజ్యం, ప్రజలు	హత్య, దొంగతనం, రాజద్రోహం తరహా, అల్లర్లు
నేరస్థుడి రకం	వైట్ కాలర్, వ్యవస్థీకృత, బాల, వృత్తిపర	సదర్లాండ్: వైట్ కాలర్ (1939)

7. బాధితుడు లేని నేరాలు. "బాధితుడు" సమ్మతిస్తాడు లేదా నేరస్థుడే స్వయంగా బాధితుడు, ఎవరూ ఫిర్యాదు చేయరు కాబట్టి వీటిని అలా పిలుస్తారు. ఉదాహరణలు: వ్యభిచారం, జూదం, మాదకద్రవ్యాల వినియోగం, తాగుబోతుతనం, (గతంలో) ఆత్మహత్యాయత్నం, వయోజనుల స్వలింగ సంపర్క చర్యలు. చర్చ: వీటిని శిక్షించడం పోలీసు శ్రమను వృథా చేస్తుందని, అవినీతిని పెంచుతుందని, వాటిని రహస్యంగా సాగేలా చేస్తుందని షుర్, ఇతరులు వాదించారు; కుటుంబాలకు, సమాజానికి ఇంకా హాని జరుగుతుందని విమర్శకులు సమాధానమిస్తారు. భారతదేశంలో సుప్రీంకోర్టు **సమ్మతి ఉన్న వయోజనుల స్వలింగ చర్యలను నేరాల జాబితా నుంచి తొలగించింది** (నవతేజ్ సింగ్ జోహార్ కేసు, **2018**), బీఎన్ఎస్ ఐపీసీ 309 (ఆత్మహత్యాయత్నం)ను సాధారణ నేరంగా **కొనసాగించలేదు**.

8. చట్టబద్ధత, అధికరణం 20. అధికరణం 20 నిందితుడికి మూడు రక్షణలు ఇస్తుంది:

- **20(1)** చేసిన సమయంలో **నేరం కాని చర్యకు** శిక్ష లేదు, అప్పటి చట్టం అనుమతించిన దాని కంటే **ఎక్కువ** శిక్ష లేదు (**గతానికి వర్తించే నేర చట్టం లేదు (no ex post facto criminal law)**);
- **20(2)** ఒకే నేరానికి ఏ వ్యక్తినీ **రెండుసార్లు విచారించి శిక్షించరాదు** (సీఆర్‌పీసీ 300 → బీఎన్ఎస్ఎస్ **337** కూడా);
- **20(3)** ఏ నిందితుడినీ **తనకు వ్యతిరేకంగా సాక్ష్యం చెప్పమని బలవంతం చేయరాదు**.

అత్యవసర పరిస్థితిలో కూడా అధికరణం 20ను **నిలిపివేయలేరు** (44వ రాజ్యాంగ సవరణ, 1978).

9. నిర్దోషిత్వ పూర్వభావన, రుజువు భారం.

- ప్రాసిక్యూషన్ దోషాన్ని **సహేతుక సందేహానికి అతీతంగా** రుజువు చేయాలి; నిందితుడు తన నిర్దోషిత్వాన్ని రుజువు చేయనక్కర్లేదు.
- **బ్లాక్‌స్టోన్ నిష్పత్తి: ఒక్క నిర్దోషి** బాధపడడం కంటే **పది మంది దోషులు** తప్పించుకోవడం మేలు.
- రుజువు భారంపై సాధారణ నియమం: సాక్ష్య చట్టం **101** → బీఎస్ఏ **104**.
- **మినహాయింపులు (రుజువు భారం తారుమారు):** ఉన్మాదం లేదా ఆత్మరక్షణ హక్కు వంటి **సాధారణ మినహాయింపును** నిందితుడు కోరినప్పుడు దాన్ని అతనే చూపాలి (సాక్ష్య చట్టం 105 → బీఎస్ఏ **108**), కానీ **సంభావ్యతల సమతుల్యం (balance of probabilities)** మేరకే; ప్రాథమిక వాస్తవాలు రుజువైతే ప్రత్యేక చట్టాలు దోషాన్ని పూర్వభావన చేస్తాయి (**పోక్సో (POCSO)** సెక్షన్లు 29–30, **ఎన్‌డీపీఎస్ (NDPS)** సెక్షన్ 35, వరకట్న మరణం).
- రాజ్యాంగంలో ఇది నేరుగా ఈ మాటల్లో లేదు; న్యాయస్థానాలు దీన్ని **అధికరణం 21**లో (న్యాయమైన విచారణ) భాగంగా చదివాయి.

10. ఉన్మాదం.

- **మెక్‌నాటన్ కేసు (M'Naghten's case, 1843):** తనను వేధిస్తున్నారని నమ్మి డేనియల్ మెక్‌నాటన్, ప్రధానమంత్రి **రాబర్ట్ పీల్ (Robert Peel)** కార్యదర్శి **ఎడ్వర్డ్ డ్రమండ్ (Edward Drummond)**ను కాల్చి చంపాడు. అతను నిర్దోషిగా విడుదల కావడంతో **హౌస్ ఆఫ్ లార్డ్స్** నియమాలు రూపొందించింది: ప్రతి ఒక్కరూ **మతిస్థిమితం ఉన్నవారిగా పూర్వభావన**; బాధ్యత నుంచి తప్పించుకోవాలంటే, **మానసిక వ్యాధి వల్ల తార్కిక లోపం** ఏర్పడి, తాను చేసిన చర్య **స్వభావం, గుణం తెలియలేదని**, లేదా **అది తప్పు అని తెలియలేదని** నిందితుడు చూపాలి.
- **చట్టపరమైన vs వైద్యపరమైన ఉన్మాదం:** చర్య జరిగిన **సమయంలో జ్ఞాన సామర్థ్యం** పోయిందా అని మాత్రమే చట్టం అడుగుతుంది. ఒక వ్యక్తి వైద్యపరంగా అనారోగ్యంతో ఉన్నా చట్టపరంగా బాధ్యుడే కావచ్చు.
- ఐపీసీ 84 (ఇప్పుడు **బీఎన్ఎస్ 22**) మెక్‌నాటన్ నియమాలపై ఆధారపడింది. **దహ్యాభాయ్ ఛగన్‌భాయ్ ఠక్కర్ vs గుజరాత్ రాష్ట్రం కేసు (Dahyabhai Chhaganbhai Thakkar v State of Gujarat, 1964)**: నిందితుడు చట్టపరమైన

ఉన్మాదాన్ని సంభావ్యతల సమతుల్యం మేరకు రుజువు చేయాలి; చర్యకు ముందు, సమయంలో, తర్వాత అతని ప్రవర్తనను న్యాయస్థానం పరిశీలిస్తుంది.

- **మత్తు (intoxication): అనిచ్ఛాపూర్వక** మత్తును ఉన్మాదంలాగే చూస్తారు (ఐపీసీ 85 → బీఎన్ఎస్ **23**); **స్వచ్ఛంద** మత్తు **రక్షణ కాదు**, మత్తులో లేనట్లే జ్ఞానం ఉందని పూర్వభావన చేస్తారు (ఐపీసీ 86 → బీఎన్ఎస్ **24**).

11. శిక్షల రకాలు (ఐపీసీ 53 → బీఎన్ఎస్ 4).

రకం	గమనిక	ఐపీసీ → బీఎన్ఎస్
మరణశిక్ష	"అత్యంత అరుదైన కేసుల్లో" మాత్రమే (యూనిట్ III)	53 → 4(a)
యావజ్జీవ కారాగార శిక్ష	శిక్ష తగ్గించకపోతే మిగిలిన సహజ జీవితకాలం	53 → 4(b)
కారాగార శిక్ష	కఠిన (కఠిన శ్రమతో) లేదా సాధారణ	53 → 4(c)
ఆస్తి జప్తు	రాజ్యం ఆస్తిని స్వాధీనం చేసుకుంటుంది	53 → 4(d)
జరిమానా	జరిమానా చెల్లించకపోతే జైలు	53 → 4(e); 64 → 8
సమాజ సేవ	బీఎన్ఎస్‌లో **కొత్తది**, చిన్న నేరాలకు	4(f)

- **ఏకాంత కారాగారం (solitary confinement)**: కఠిన కారాగార శిక్షలో భాగం, మొత్తం మీద గరిష్ఠంగా **3 నెలలు** (ఐపీసీ 73 → బీఎన్ఎస్ **11**; పరిమితులు ఐపీసీ 74 → బీఎన్ఎస్ 12).
- **శిక్షా కాలంలో భిన్నాలు**: భిన్నాలు లెక్కించడానికి యావజ్జీవ కారాగార శిక్షను **20 ఏళ్లుగా** పరిగణిస్తారు (ఐపీసీ 57 → బీఎన్ఎస్ **6**).
- తగిన ప్రభుత్వం శిక్షను **మార్చడం (commutation)** (ఐపీసీ 54–55 → బీఎన్ఎస్ **5**).
- **రద్దయిన శిక్షలు**: **దేశాంతర శిక్ష (transportation)** (దీని స్థానంలో యావజ్జీవ కారాగార శిక్ష, **1955**), **శిక్షాత్మక దాస్యం (penal servitude)** (1949), **కొరడా దెబ్బలు (whipping)** (కొరడా శిక్ష రద్దు చట్టం, **1955**).
- బీఎన్ఎస్‌లో **సమాజ సేవ**: ఉదాహరణకు మొదటిసారి నేరం చేసినవాడు ₹5,000 లోపు ఆస్తిని **చిన్న దొంగతనం** చేసి తిరిగి ఇచ్చేస్తే, **పరువు నష్టం**, **తాగిన** వ్యక్తి బహిరంగంగా అనుచితంగా ప్రవర్తించడం.

తరచూ చేసే పొరపాట్లు

✗ "ఉన్మాదం ఐపీసీ 84, కాబట్టి బీఎన్ఎస్ 84." ✓ ఐపీసీ 84 → **బీఎన్ఎస్ 22**. (పిల్లలు: ఐపీసీ 82, 83 → బీఎన్ఎస్ 20, 21; ప్రయత్నం: ఐపీసీ 511 → బీఎన్ఎస్ 62.)

✗ "వైద్యపరమైన ఉన్మాదం చాలు." ✓ **చర్య జరిగిన సమయంలో చట్టపరమైన ఉన్మాదం** మాత్రమే: చర్య స్వభావాన్ని లేదా అది తప్పని తెలుసుకోలేకపోవడం.

✗ "మెక్‌నాటన్ నియమాలు, 1883." ✓ **1843**, హౌస్ ఆఫ్ లార్డ్స్.

✗ "స్వల్ప నేరాలు (misdemeanours) తీవ్రమైన నేరాలు." ✓ **తీవ్ర నేరాలు (felonies)** తీవ్రమైనవి; **స్వల్ప నేరాలు** తక్కువ తీవ్రమైనవి.

✗ "ఏ నేరానికైనా సన్నాహం శిక్షార్హం." ✓ సాధారణంగా **కాదు**; కొన్ని మాత్రమే (యుద్ధం చేయడం, దోపిడీ, నకిలీ తయారీ).

✗ "ప్రేరణ నేరపు అంశం." ✓ అంశాలు మనిషి, **నేర మనస్సు**, **నేర చర్య**, హాని; ప్రేరణ కాదు.

✗ "దొంగతనం బాధితుడు లేని నేరం." ✓ బాధితుడు లేని నేరాలు = **వ్యభిచారం, జూదం, మాదకద్రవ్యాల వినియోగం, తాగుబోతుతనం** (సమ్మతి ఉన్న పక్షాలు).

✗ "'ప్రజా చట్టాన్ని ఉల్లంఘిస్తూ చేసిన లేదా చేయకుండా వదిలిన చర్య' అనే నిర్వచనం కెన్నీది." ✓ **బ్లాక్‌స్టోన్‌ది**. కెన్నీ = శిక్షను **ప్రైవేటు వ్యక్తి క్షమించలేడు**.

✗ "ద్వంద్వ శిక్ష అధికరణం 20(1)." ✓ **20(2)**; 20(1) = గతానికి వర్తించే చట్టాలు; 20(3) = స్వీయ నేరారోపణ.

✗ "సమాజ సేవతో సహా ఆరు రకాల శిక్షలను ఐపీసీ పేర్కొంది." ✓ **ఐపీసీలో** ఐదు ఉండేవి; **సమాజ సేవ బీఎన్ఎస్‌లో కొత్తది**.

త్వరిత పునశ్చరణ

- బీఎన్ఎస్, బీఎన్ఎస్ఎస్, బీఎస్ఏ 2024 జూలై 1 నుంచి అమలు (ఐపీసీ, సీఆర్‌పీసీ, సాక్ష్య చట్టం స్థానంలో).
- బ్లాక్‌స్టోన్: ప్రజా చట్టాన్ని ఉల్లంఘిస్తూ చేసిన లేదా చేయకుండా వదిలిన చర్య; కెన్నీ: ప్రైవేటు వ్యక్తి క్షమించలేనిది.
- అంశాలు: మనిషి, నేర మనస్సు, నేర చర్య, హాని; మనస్సు దోషపూరితం కానిదే చర్య దోషం కాదు.
- దశలు: ఉద్దేశం, సన్నాహం, ప్రయత్నం (ఐపీసీ 511 → బీఎన్ఎస్ 62), నేరం పూర్తి చేయడం.
- కఠిన బాధ్యత: ఎం.హెచ్. జార్జ్ కేసు (1965).
- స్వల్ప నేరం = తక్కువ తీవ్రమైనది; స్వతహాగా తప్పు vs నిషేధం వల్ల తప్పు; బాధితుడు లేని నేరం: షుర్ (1965).
- అధికరణం 20: (1) గతానికి వర్తించే చట్టం లేదు, (2) ద్వంద్వ శిక్ష నిషేధం, (3) స్వీయ నేరారోపణ నిషేధం.
- నిర్దోషిత్వ పూర్వభావన: వూల్మింగ్టన్ (1935), "బంగారు దారం".
- ఉన్మాదం: మెక్‌నాటన్ 1843 → ఐపీసీ 84 → బీఎన్ఎస్ 22; పిల్లలు ఐపీసీ 82/83 → బీఎన్ఎస్ 20/21.
- శిక్షలు: ఐపీసీ 53 → బీఎన్ఎస్ 4; సమాజ సేవ కొత్తది; ఐపీసీ 57 → బీఎన్ఎస్ 6 (యావజ్జీవం = 20 ఏళ్లు).

3 నేరానికి సంబంధించిన జీవశాస్త్ర, మనోవైజ్ఞానిక సిద్ధాంతాలు

జీవశాస్త్ర, మనోవైజ్ఞానిక సిద్ధాంతాలు నేరానికి కారణాన్ని నేరస్థుడి లోపలే వెతుకుతాయి: శరీర నిర్మాణం, అనువంశికత లేదా మెదడులో (లొంబ్రోసో, అతని వారసులు) లేదా మనస్సు, వ్యక్తిత్వంలో (ఫ్రాయిడ్, ఐసెంక్); ఇవి లొంబ్రోసో, ఫెర్రీ, గారోఫాలోల పాజిటివిస్ట్ (ఇటాలియన్) వాదం (positive school)తో మొదలయ్యాయి, అది స్వేచ్ఛా సంకల్పం స్థానంలో నిర్ణయవాదాన్ని (determinism), శిక్ష స్థానంలో చికిత్సను, సామాజిక రక్షణను తెచ్చింది.

ముఖ్య వాస్తవాలు

- **పాజిటివిస్ట్ / ఇటాలియన్ వాదం** (19వ శతాబ్దం చివర): "త్రిమూర్తులు" **లొంబ్రోసో, ఫెర్రీ, గారోఫాలో**. స్వేచ్ఛా సంకల్పాన్ని ఊహించి, శిక్షను నేరానికి ముడిపెట్టిన **క్లాసికల్ వాదాన్ని (classical school)** (బెకారియా 1764, బెంథామ్) వ్యతిరేకించింది. పాజిటివిస్టులు శాస్త్రీయ పద్ధతిలో **నేరాన్ని కాదు, నేరస్థుడిని** అధ్యయనం చేశారు.
- **సిజేర్ లొంబ్రోసో (Cesare Lombroso)** (1835–1909), ఇటాలియన్ సైనిక వైద్యుడు, మనోవైద్యుడు: **"ఆధునిక నేరశాస్త్ర పితామహుడు"**, పాజిటివిస్ట్ వాద స్థాపకుడు.
  - పుస్తకం: *లూమో దెలింక్వెంతె (L'uomo delinquente)* (**నేర మానవుడు (The Criminal Man)**), **1876**.
  - **అటావిజం (atavism)**: పుట్టుకతో నేరస్థుడు పరిణామంలోని పూర్వపు, అనాగరిక దశకు తిరిగి వెళ్లినవాడు.
  - **శారీరక గుర్తులు (stigmata)**: పుట్టుకతో నేరస్థుడి భౌతిక గుర్తులు (వాలు నుదురు, పెద్ద దవడ, పొడవైన చేతులు, హ్యాండిల్ ఆకారపు చెవులు, నొప్పి తెలియకపోవడం, పచ్చబొట్లు).
  - రకాలు: **పుట్టుకతో నేరస్థుడు**, **ఉన్మాద నేరస్థుడు**, **క్రిమినలాయిడ్ (criminaloid)** (యాదృచ్ఛిక నేరస్థుడు; శారీరక గుర్తులు ఉండవు), **ఆవేశ నేరస్థుడు**.
  - తర్వాతి ప్రచురణల్లో సామాజిక కారణాలకు ఎక్కువ ప్రాధాన్యం ఇచ్చాడు; గుగ్లియెల్మో ఫెర్రెరోతో కలిసి స్త్రీ నేరస్థురాలు *(The Female Offender)* (1893) రాశాడు.
- **ఎన్రికో ఫెర్రీ (Enrico Ferri)** (1856–1929), లొంబ్రోసో శిష్యుడు, న్యాయవాది, రాజకీయ నాయకుడు:
  - పుస్తకం: ***నేర సామాజికశాస్త్రం (Criminal Sociology)*** (సోషియోలోజియా క్రిమినాలె *(Sociologia criminale)*, **1884**).
  - **మూడు రకాల కారణాలు**: **మానవశాస్త్ర (anthropological)** (వ్యక్తిగత), **భౌతిక** (వాతావరణం, రుతువు, భౌగోళికం), **సామాజిక** (జనాభా, ఆర్థిక వ్యవస్థ, కుటుంబం).
  - **నేర సంతృప్త సూత్రం (law of criminal saturation)**: ఒక నిర్దిష్ట ఉష్ణోగ్రత వద్ద రసాయన ద్రావణంలాగే, ఒక సమాజంలో దాని పరిస్థితులు నిర్ణయించే నిర్ణీత పరిమాణంలో నేరం ఉంటుంది.
  - **స్వేచ్ఛా సంకల్పాన్ని** తిరస్కరించాడు; బాధ్యత నైతికం కాదు, **సామాజికం**. ఐదు రకాలు: పుట్టుకతో, ఉన్మాద, అలవాటు, యాదృచ్ఛిక, ఆవేశ నేరస్థులు.
- **రఫేల్ గారోఫాలో (Raffaele Garofalo)** (1851–1934), మేజిస్ట్రేట్: పుస్తకం ***క్రిమినోలోజియా (Criminologia)*** (**1885**); **"నేరశాస్త్రం (criminology)"** అనే పదాన్ని ప్రాచుర్యంలోకి తెచ్చినట్లు చెబుతారు (టోపినార్డ్ ఫ్రెంచ్ పదం క్రిమినోలోజీ *(criminologie)*, 1879, అంతకంటే ముందుది).
  - **సహజ నేరం (natural crime)**: ప్రతి నాగరిక సమాజంలో కనిపించే **దయ (pity)**, **నిజాయితీ (probity)** అనే మౌలిక నైతిక భావాలను దెబ్బతీసే చర్య.
  - నేరస్థుల్లో **నైతిక (మానసిక) అసాధారణత** ఉంటుంది; **ప్రమాదకరత్వం (temibilità)**కు, దిద్దుబాటు కాని వారిని తొలగించడానికి ప్రాధాన్యం ఇచ్చాడు.
- **చార్లెస్ గోరింగ్ (Charles Goring)** (1870–1919), ఇంగ్లీష్ జైలు వైద్యుడు: ***ఇంగ్లీష్ ఖైదీ (The English Convict)*** (**1913**). కార్ల్ పియర్సన్ గణాంక పద్ధతులు వాడి సుమారు **3,000 మంది ఖైదీలను** నేరస్థులు కాని వారితో

(విద్యార్థులు, సైనికులు, ఆసుపత్రి రోగులు) పోల్చాడు: **ప్రత్యేక శారీరక నేర రకం ఏదీ లేదు**; లొంబ్రోసోను ఖండించాడు, కానీ ఖైదీలు పొట్టిగా, తక్కువ బరువుతో, **తక్కువ ప్రజ్ఞతో** ఉన్నారని కనుగొని, అది వంశపారంపర్యమని భావించాడు.

- **ఎర్నెస్ట్ హూటన్ (Earnest Hooton)** (1887–1954), హార్వర్డ్ మానవశాస్త్రవేత్త: *అమెరికన్ నేరస్థుడు (The American Criminal)* (1939). సుమారు **14,000 మంది ఖైదీలను**, సుమారు 3,000 మంది పౌరులను కొలిచాడు; నేరస్థులను **"శరీరపరంగా హీనులు (organically inferior)"** అన్నాడు. బలహీనమైన నియంత్రిత సమూహం, వలయాకార తర్కం కారణంగా విమర్శలకు గురయ్యాడు.
- **శరీర నిర్మాణ (constitutional) సిద్ధాంతాలు:**
  - **ఎర్న్స్ట్ క్రెచ్‌మర్ (Ernst Kretschmer)** (*శరీరం, శీలం (Physique and Character)*, **1921**): **పిక్నిక్ (pyknic)** (లావు), **అథ్లెటిక్ (athletic)**, **అస్తెనిక్ / లెప్టోసోమ్ (asthenic / leptosome)** (సన్నం), డిస్‌ప్లాస్టిక్ (dysplastic).
  - **విలియం షెల్డన్ (William Sheldon)** (*నేరప్రవృత్తి గల యువతలో వైవిధ్యాలు (Varieties of Delinquent Youth)*, **1949**; బోస్టన్‌కు చెందిన 200 మంది యువకులు): **సొమాటోటైప్‌లు (somatotypes) ఎండోమార్ఫ్ (endomorph)** (మెత్తని, గుండ్రని శరీరం; నిదానం), **మీసోమార్ఫ్ (mesomorph)** (కండలు తిరిగిన; చురుకైన, దూకుడు), **ఎక్టోమార్ఫ్ (ectomorph)** (సన్నని, బలహీన శరీరం; అంతర్ముఖుడు). నేరప్రవృత్తి గల యువతలో ఎక్కువమంది **మీసోమార్ఫ్‌లు**.
  - **షెల్డన్ గ్లూక్, ఎలినార్ గ్లూక్ (Sheldon and Eleanor Glueck)** (*బాల నేరప్రవృత్తి చిక్కుముడి విప్పడం (Unraveling Juvenile Delinquency)*, **1950**; 500 మంది బాల నేరస్థులు vs 500 మంది నేరస్థులు కానివారు): బాల నేరస్థుల్లో సుమారు **60%**, నేరస్థులు కానివారిలో సుమారు **31%** మీసోమార్ఫ్‌లు.
- **అనువంశికత (కుటుంబ) అధ్యయనాలు:**
  - **రిచర్డ్ డగ్‌డేల్ (Richard Dugdale)**, *జూక్స్ కుటుంబం (The Jukes)* (**1877**): ఎంతోమంది నేరస్థులు, నిరుపేదలు ఉన్న న్యూయార్క్ కుటుంబం.
  - **హెన్రీ గొడ్డార్డ్ (Henry Goddard)**, *కాలికాక్ కుటుంబం (The Kallikak Family)* (**1912**): నేరానికి వంశపారంపర్య కారణంగా **మందబుద్ధి (feeblemindedness)**.
- **కవలల, దత్తత అధ్యయనాలు: జోహాన్నెస్ లాంగే (Johannes Lange)**, *విధిరాతగా నేరం (Crime as Destiny)* (**1929**): **13లో 10** ఏకాండజ (MZ) కవలల జంటల్లో ఇద్దరూ నేరస్థులు, ద్వియాండజ (DZ) జంటల్లో **17లో 2** మాత్రమే. **కార్ల్ క్రిస్టియాన్‌సెన్ (Karl Christiansen)** (డెన్మార్క్, 1970s), **మెడ్నిక్ (Mednick)** (డెన్మార్క్ దత్తత పిల్లలు, **1984**) తక్కువ స్థాయిలోనే అయినా వాస్తవమైన జన్యు సంబంధాన్ని కనుగొన్నారు.
- **ఎక్స్‌వైవై (XYY) క్రోమోజోమ్** ("సూపర్‌మేల్"): ప్యాట్రీషియా **జేకబ్స్ (Jacobs)**, సహచరులు, **1965**, స్కాట్లాండ్ ప్రభుత్వ ఆసుపత్రి; తర్వాతి అధ్యయనాలు హింసతో బలమైన సంబంధాన్ని నిర్ధారించలేదు.
- **పూర్వగాములు: ముఖ సాముద్రికం (physiognomy)** (లావాటర్, ముఖం నుంచి శీలాన్ని చదవడం), **ఫ్రెనాలజీ (phrenology)** (ఫ్రాంజ్ జోసెఫ్ **గాల్ (Gall)**, స్పర్జ్‌హైమ్, పుర్రె ఉబ్బెత్తుల నుంచి మానసిక శక్తులను చదవడం).
- **సిగ్మండ్ ఫ్రాయిడ్** (1856–1939): వ్యక్తిత్వం = **ఇడ్ (id)** (సహజాతాలు, ఆనంద సూత్రం), **అహం (ego)** (వాస్తవతా సూత్రం), **సూపర్ ఇగో (superego)** (అంతరాత్మ). **బలహీనమైన అహం లేదా సూపర్ ఇగో** ఇడ్‌ను నియంత్రించలేనప్పుడు నేరం జరుగుతుంది. **"అపరాధ భావనతో నేరస్థులు (criminals from a sense of guilt)"** అనే ఫ్రాయిడ్ వ్యాసం (1916): కొందరు అచేతన అపరాధ భావనకు శిక్ష పొందడానికే నేరం చేస్తారు.
- **ఆగస్ట్ ఐక్‌హార్న్ (August Aichhorn)**, *దారితప్పిన యువత (Wayward Youth)* (**1925**): **అంతర్లీన నేరప్రవృత్తి (latent delinquency)**; సంస్థల్లోని బాల నేరస్థులపై మనోవిశ్లేషణను మొదట ప్రయోగించాడు.
- **జాన్ బౌల్బీ (John Bowlby)**, *నలభై నాలుగు మంది బాల దొంగలు (Forty-four Juvenile Thieves)* (**1944**): తొలి సంవత్సరాల్లో **మాతృ వియోగం (maternal deprivation) "ప్రేమరహిత శీలాన్ని (affectionless character)"** కలిగిస్తుంది.
- **హాన్స్ ఐసెంక్ (Hans Eysenck)**, *నేరం, వ్యక్తిత్వం (Crime and Personality)* (**1964**): అధిక **బహిర్ముఖత (extraversion)**, **మానసిక అస్థిరత (neuroticism)**, తర్వాత చేర్చిన **మనోవ్యాధి ప్రవృత్తి (psychoticism)**

(E, N, P) ఉన్న వ్యక్తిని **అనుబంధనం (conditioning)** చేయడం కష్టం, కాబట్టి అంతరాత్మ సరిగా ఏర్పడదు.

- **సైకోపతి (Psychopathy): హెర్వీ క్లెక్లీ (Cleckley)**, *****మతిస్థిమితపు ముసుగు (The Mask of Sanity)*** (**1941**); రాబర్ట్ **హేర్ (Hare)** సైకోపతి చెక్‌లిస్ట్ (**పీసీఎల్-ఆర్ (PCL-R)**). డీఎస్ఎం (DSM)లో ఇది **సమాజ వ్యతిరేక వ్యక్తిత్వ రుగ్మత (antisocial personality disorder)**కు దగ్గరగా ఉంటుంది.
- **నిరాశ–దూకుడు పరికల్పన (frustration–aggression hypothesis): డాలర్డ్ (Dollard)**, డూబ్, మిల్లర్, ఇతరులు, **1939**.

వివరణ

1. క్లాసికల్ vs పాజిటివిస్ట్ వాదం.

అంశం	క్లాసికల్ వాదం	పాజిటివిస్ట్ వాదం
స్థాపకులు	బెకారియా (నేరాలు, శిక్షలు, 1764), బెంథామ్	లొంబ్రోసో, ఫెర్రీ, గారోఫాలో
మానవ చర్య	**స్వేచ్ఛా సంకల్పం**, హేతుబద్ధ ఎంపిక	శరీరం, మనస్సు, సమాజం **నిర్ణయిస్తాయి**
దృష్టి	**నేరం** (చర్య)	**నేరస్థుడు** (వ్యక్తి)
ప్రతిస్పందన	నేరానికి తగిన శిక్ష, నిరోధం	**వ్యక్తిగతీకరించిన చికిత్స**, సామాజిక రక్షణ

ప్రొబేషన్, అనిర్దిష్ట కాల శిక్షలు, బాల న్యాయస్థానాలు, నేరస్థుడి వ్యక్తిగత కేసు అధ్యయనాలకు పాజిటివిస్ట్ వాదమే మూలం; అందుకే ప్రొబేషన్ అధికారి నేరాన్ని మాత్రమే కాకుండా వ్యక్తిని అధ్యయనం చేస్తాడు.

2. లొంబ్రోసో వాదన. బందిపోటు **గిసెప్పే విల్లెల్లా (Giuseppe Villella)** పుర్రెను పరిశీలించినప్పుడు (1870–71), దాని వెనుక భాగంలో ఒక గుంట (మధ్య ఆక్సిపిటల్ గుంట) కనిపించగా, లొంబ్రోసో దాన్ని దిగువ జంతువుల గుర్తుగా భావించాడు. దీని నుంచి **పుట్టుకతో నేరస్థుడు** అనే భావనను నిర్మించాడు: **శారీరక గుర్తుల** ద్వారా గుర్తించగల జీవపరమైన పూర్వ దశ పునరావృతి (**అటావిజం**). తర్వాతి రచనల్లో పుట్టుకతో నేరస్థులు నేరస్థుల్లో సుమారు మూడో వంతు మాత్రమేనని, మిగతావారు ఉన్మాద, యాదృచ్ఛిక (క్రిమినలాయిడ్‌లు) లేదా ఆవేశ నేరస్థులని చెప్పాడు; వాతావరణం, పేదరికం, విద్యను కూడా కారణాలుగా అంగీకరించాడు. విమర్శలు: సరైన నియంత్రిత సమూహం లేదు, ఉన్మాదులను, నేరస్థులను కలిపేశాడు, వలయాకార నిర్వచనం (నేరస్థులే నేర రకాన్ని నిర్వచిస్తారు).

3. ఫెర్రీ, గారోఫాలో పోలిక.

అంశం	ఫెర్రీ	గారోఫాలో
నేపథ్యం	న్యాయవాది, సామ్యవాద పార్లమెంట్ సభ్యుడు	న్యాయమూర్తి
ముఖ్య భావన	మూడు కారకాలు; నేర సంతృప్తత	సహజ నేరం; నైతిక అసాధారణత
ప్రాధాన్యం	**సామాజిక** కారణాలు (ముగ్గురిలో అత్యంత సామాజిక దృక్పథం)	**మానసిక** (నైతిక) కారణాలు
శిక్షా దృక్పథం	సామాజిక బాధ్యత, నివారణాత్మక "శిక్షా ప్రత్యామ్నాయాలు"	ప్రమాదకరమైన వారిని తొలగించడం లేదా దేశాంతరం పంపడం

ఫెర్రీ **శిక్షా ప్రత్యామ్నాయాలు (penal substitutes)**: నేర పరిస్థితులను తొలగించే పరోక్ష చర్యలు (వీధి దీపాలు, చౌక గృహాలు, స్వేచ్ఛా వాణిజ్యం, జనన నియంత్రణ, ఆహారంపై తక్కువ పన్నులు). సామాజిక రక్షణపై ఆధారపడిన **1921 ఇటాలియన్ శిక్షాస్మృతి ప్రాజెక్టు** ముసాయిదాను కూడా ఆయనే రూపొందించాడు.

4. పుర్రె నుంచి శరీర నిర్మాణం వరకు. గోరింగ్ (1913) లొంబ్రోసోను గణాంకపరంగా పరీక్షించి నేర రకం ఏదీ లేదని కనుగొన్నాడు. హూటన్ (1939) భారీ నమూనాతో జీవశాస్త్ర దృక్పథాన్ని మళ్లీ ముందుకు తెచ్చాడు. షెల్డన్ (1949) ఒక్కొక్క గుర్తు నుంచి **మొత్తం శరీర రకం**, స్వభావం వైపు మళ్లాడు; **మీసోమార్ఫీ**కి, బాల నేరప్రవృత్తికి మధ్య సంబంధాన్ని చూపే అత్యంత బలమైన దత్తాంశాన్ని గ్లూక్ దంపతులు (1950) ఇచ్చారు. మీసోమార్ఫ్‌లను ముఠాలు ఎంచుకోవచ్చు, లేదా పోలీసులు వారిని కఠినంగా చూడవచ్చు, కాబట్టి ఈ సంబంధం సామాజికమైనది కావచ్చని విమర్శకులు అంటారు.

5. అనువంశికత, కవలలు, దత్తత.

పద్ధతి	అధ్యయనం	ఫలితం
కుటుంబ వృక్షం	డగ్‌డేల్, జూక్స్ (1877); గొడ్డార్డ్, కాలికాక్‌లు (1912)	నేరం, "మందబుద్ధి" కుటుంబాల్లో వంశపారంపర్యంగా వస్తాయి
కవలలు	లాంగే (1929); క్రిస్టియాన్‌సెన్ (1977)	ద్వియాండజ కవలల కంటే ఏకాండజ కవలల్లో సామ్యత ఎక్కువ
దత్తత	మెడ్నిక్, గాబ్రియెల్లి, హచింగ్స్ (1984)	దత్తత పిల్లల నేరాలు పెంచిన తల్లిదండ్రుల కంటే కన్న తల్లిదండ్రులకే దగ్గరగా ఉన్నాయి (ఆస్తి నేరాలు)
క్రోమోజోమ్‌లు	జేకబ్స్ (1965), ఎక్స్‌వైవై	హింసకు కారణంగా నిర్ధారణ కాలేదు

కుటుంబ అధ్యయనాలు అనువంశికతను, పరిసరాలను వేరు చేయలేవు; కవలల, దత్తత అధ్యయనాలు ఆ ప్రయత్నం చేస్తాయి. ఆధునిక **జీవ-సామాజిక (biosocial)** నేరశాస్త్రం పుట్టుకతో నేరస్థుడి గురించి కాకుండా, జన్యువులు పరిసరాలతో **పరస్పరం ప్రభావితం** కావడం గురించి మాట్లాడుతుంది.

6. ఇతర జీవశాస్త్ర కోణాలు.

- **వినాళ గ్రంథులు / గ్రంథి సంబంధ (endocrine / glandular)**: ష్లాప్, స్మిత్, *కొత్త నేరశాస్త్రం (The New Criminology)* (1928): గ్రంథుల అసమతుల్యత, ఉద్వేగ అలజడి.
- **నాడీ శరీరధర్మశాస్త్రం (neurophysiology)**: మెదడు గాయం, అసాధారణ ఈఈజీ (EEG), తక్కువ ఉద్రేక స్థాయి (నేరస్థులు ఉద్దీపన కోరుకుంటారు).
- **జీవరసాయన (biochemical)**: ఆహారం, రక్తంలో తక్కువ చక్కెర (hypoglycaemia), ఋతుపూర్వ సిండ్రోమ్, టెస్టోస్టెరాన్, తక్కువ సెరటోనిన్, సీసం ప్రభావం.

7. మనోవిశ్లేషణ వివరణలు.

ఆలోచనాపరుడు	భావన
ఫ్రాయిడ్	బలహీనమైన అహం/సూపర్ ఇగో ఇడ్‌ను అదుపు చేయలేదు; కొందరు అచేతన అపరాధ భావనతో నేరం చేస్తారు
ఐక్‌హార్న్ (1925)	అంతర్లీన నేరప్రవృత్తి: అదుపులేని ప్రేరణలతో వదిలేసిన పిల్లవాడు; ఆప్యాయత, స్వేచ్ఛ ఉన్న ఇంటి వాతావరణమే చికిత్స
బౌల్బీ (1944)	5 ఏళ్ల లోపు తల్లికి దూరం కావడం ప్రేమరహిత శీలాన్ని కలిగిస్తుంది (ఆయన 44 మంది దొంగల్లో 14 మంది)
హీలీ, బ్రోనర్ (*బాల నేరప్రవృత్తిపై కొత్త వెలుగు (New Light on Delinquency)*, 1936)	ఇంట్లో తీరని ఉద్వేగ అవసరాలను నేరప్రవృత్తి తీరుస్తుంది

మనోవిశ్లేషణను పరీక్షించలేనిదిగా విమర్శిస్తారు, కానీ అది నేరస్థులతో **కేసు వర్క్ (case work)**ను, శిశు మార్గదర్శకత్వ క్లినిక్ ఉద్యమాన్ని తీర్చిదిద్దింది.

8. వ్యక్తిత్వం, ప్రజ్ఞ.

- **ఐసెంక్**: అంతరాత్మ అంటే **అనుబంధిత** భయ ప్రతిస్పందనల సమూహం; బహిర్ముఖులు సరిగా అనుబంధనం చెందరు, కాబట్టి నియమాలను ఎక్కువగా ఉల్లంఘిస్తారు. మాపనులు: **ఈపీక్యూ (EPQ)**.
- **ఎంఎంపీఐ (MMPI)** (హాథవే, మెకిన్లీ, 1940s): దాని మాపని 4, **సైకోపతిక్ డీవియేట్ (psychopathic deviate)**, బాల నేరస్థులను అత్యంత స్పష్టంగా వేరు చేస్తుంది.
- **సైకోపాత్**: పైపై ఆకర్షణ, అపరాధ భావన లేదా సహానుభూతి లేకపోవడం, ఆవేశపూరితం, అబద్ధాలు, శిక్ష నుంచి నేర్చుకోకపోవడం (క్లెక్లీ జాబితా; హేర్ 20 అంశాల పీసీఎల్-ఆర్).
- **ప్రజ్ఞ**: గొడ్డార్డ్ మందబుద్ధిని నిందించాడు; గోరింగ్ తక్కువ ప్రజ్ఞను కనుగొన్నాడు; తర్వాత సైనిక నియామకాలపై జరిపిన ప్రజ్ఞా పరీక్షలు ఈ వాదనను బలహీనపరిచాయి. ప్రజ్ఞాలబ్ధి **పాఠశాల వైఫల్యం ద్వారా** పనిచేస్తుందని **హిర్షి, హిండెలాంగ్ (Hirschi and Hindelang)** (1977) అన్నారు.
- **సాంఘిక అభ్యసనం / నమూనా ప్రదర్శన (social learning / modelling)** (బండూరా బోబో బొమ్మ ప్రయోగాలు, 1961) మనోవిజ్ఞాన శాస్త్రాన్ని CR-CB-04లోని సామాజిక సిద్ధాంతాలతో కలుపుతుంది.

తరచూ చేసే పొరపాట్లు

✗ "లొంబ్రోసో క్లాసికల్ వాదాన్ని స్థాపించాడు." ✓ లొంబ్రోసో **పాజిటివిస్ట్** వాదాన్ని స్థాపించాడు; క్లాసికల్ వాదం **బెకారియా**, బెంథామ్‌లది.

✗ "లొంబ్రోసో *నేర సామాజికశాస్త్రం* రాశాడు." ✓ లొంబ్రోసో ***నేర మానవుడు*** (1876) రాశాడు; **ఫెర్రీ** *నేర సామాజికశాస్త్రం* (1884) రాశాడు.

✗ "నేర సంతృప్త సూత్రాన్ని గారోఫాలో ఇచ్చాడు." ✓ **ఫెర్రీ**; గారోఫాలో **సహజ నేరం** భావనను, *క్రిమినోలోజియా* (1885) పుస్తకాన్ని ఇచ్చాడు.

✗ "గోరింగ్ లొంబ్రోసో నేర రకాన్ని నిర్ధారించాడు." ✓ గోరింగ్ (1913) శారీరక రకాన్ని **ఖండించాడు**, కానీ తక్కువ ప్రజ్ఞకు ప్రాధాన్యం ఇచ్చాడు.

✗ "హూటన్ కవలలను అధ్యయనం చేశాడు." ✓ హూటన్ ఖైదీల శరీరాలను కొలిచాడు (1939); కవలల అధ్యయనం **లాంగే** *విధిరాతగా నేరం* (1929).

✗ "ఎక్టోమార్ఫ్‌లు నేరప్రవృత్తి రకం." ✓ షెల్డన్, గ్లూక్ దంపతులు **మీసోమార్ఫ్‌లు** ఎక్కువగా ఉన్నారని కనుగొన్నారు.

✗ "పిక్నిక్, అథ్లెటిక్, అస్తెనిక్: షెల్డన్." ✓ అవి **క్రెచ్‌మర్** (1921) రకాలు; షెల్డన్ రకాలు ఎండో-, మీసో-, ఎక్టోమార్ఫ్.

✗ "జూక్స్: గొడ్డార్డ్." ✓ జూక్స్ = **డగ్‌డేల్** (1877); కాలికాక్‌లు = **గొడ్డార్డ్** (1912).

✗ "ఫ్రాయిడ్: నేరం కేవలం అతి బలమైన సూపర్ ఇగో వల్లే వస్తుంది." ✓ ప్రధానంగా **బలహీనమైన** అహం లేదా సూపర్ ఇగో వల్ల; కఠినమైన సూపర్ ఇగో **అపరాధ భావనతో** చేసే నేరం అనే ప్రత్యేక సందర్భాన్ని వివరిస్తుంది.

✗ "మాతృ వియోగం: ఐక్‌హార్న్." ✓ **బౌల్బీ**; ఐక్‌హార్న్ *దారితప్పిన యువత* (అంతర్లీన నేరప్రవృత్తి) రాశాడు.

త్వరిత పునశ్చరణ

- పాజిటివిస్ట్ వాదం: లొంబ్రోసో, ఫెర్రీ, గారోఫాలో; నిర్ణయవాదం, నేరస్థుడి అధ్యయనం.
- లొంబ్రోసో: నేర మానవుడు 1876, అటావిజం, శారీరక గుర్తులు, పుట్టుకతో నేరస్థుడు, క్రిమినలాయిడ్.

- ఫెర్రీ: నేర సామాజికశాస్త్రం 1884, మూడు కారకాలు, నేర సంతృప్త సూత్రం, శిక్షా ప్రత్యామ్నాయాలు.
- గారోఫాలో: క్రిమినోలోజియా 1885, సహజ నేరం (దయ, నిజాయితీ), ప్రమాదకరత్వం.
- గోరింగ్: ఇంగ్లిష్ ఖైదీ 1913, నేర రకం లేదు. హూటన్: అమెరికన్ నేరస్థుడు 1939, శరీరపరమైన హీనత.
- క్రెచ్‌మర్: పిక్నిక్, అథ్లెటిక్, అస్తెనిక్. షెల్డన్: ఎండో, మీసో, ఎక్టో; మీసోమార్ఫ్ నేరప్రవృత్తి.
- గ్లూక్ దంపతులు 1950: 500 vs 500, మీసోమార్ఫ్‌లు 60% vs 31%.
- డగ్‌డేల్ జూక్స్ 1877; గొడ్డార్డ్ కాలికాక్‌లు 1912; లాంగే కవలలు 1929; జేకబ్స్ ఎక్స్‌వైవై 1965.
- ఫ్రాయిడ్ ఇడ్/అహం/సూపర్ ఇగో, అపరాధ భావన; ఐక్‌హార్న్ దారితప్పిన యువత; బౌల్బీ 44 దొంగలు, మాతృ వియోగం.
- ఐసెంక్: E, N, P, బలహీనమైన అనుబంధనం; క్లెక్లీ మతిస్థిమితపు ముసుగు; హేర్ పీసీఎల్-ఆర్.

4 నేరానికి సంబంధించిన సామాజిక సిద్ధాంతాలు: అనోమీ, విభిన్న సాహచర్యం, ఉపసంస్కృతి, ముద్ర, నియంత్రణ

సామాజిక సిద్ధాంతాలు నేరానికి కారణాలను వ్యక్తి శరీరంలో లేదా మనసులో కాకుండా సమాజంలో వెతుకుతాయి: ఒత్తిడి (strain; దుర్ఖీం, మెర్టన్‌ల అనోమీ), అభ్యసనం (learning; సదర్లాండ్ విభిన్న సాహచర్యం, ఏకర్స్ సాంఘిక అభ్యసనం), ఉపసంస్కృతి (subculture; కోహెన్, క్లోవార్డ్–ఓలిన్, మిల్లర్), ముద్ర (labelling; టానెన్‌బామ్, లెమర్ట్, బెకర్), నియంత్రణ (control; రెక్లెస్, హిర్షి). నియంత్రణ సిద్ధాంతం "ప్రజలు ఎందుకు నేరం చేస్తారు" అని కాక "చాలామంది ఎందుకు చేయరు" అని అడుగుతుంది.

ముఖ్య వాస్తవాలు

- **ఎమిల్ దుర్ఖీం** (Emile Durkheim): నేరం **సహజమైనది** (normal), ప్రతి సమాజంలోనూ ఉంటుంది; అది **ప్రకార్యాత్మకం** (functional) కూడా (నైతిక సరిహద్దులను గుర్తిస్తుంది, చట్టాన్ని పాటించేవారిని ఏకం చేస్తుంది, మార్పును ముందే సూచించగలదు). ఇది 'సామాజిక పద్ధతి నియమాలు' (*The Rules of Sociological Method*, **1895**)లో చెప్పారు. **అనోమీ** (anomie) = నియమరాహిత్యం ('శ్రమ విభజన' (*Division of Labour*) 1893, 'ఆత్మహత్య' (*Suicide*) 1897). దుర్ఖీం జీవితం, సంఘీభావం, ఆత్మహత్య రకాలు **SOC-WT-01**లో ఉన్నాయి.
- **రాబర్ట్ కె. మెర్టన్** (Robert K. Merton), **'సామాజిక నిర్మాణం, అనోమీ'** ("Social Structure and Anomie", **1938**): సమాజం **సాంస్కృతిక లక్ష్యాలకు** (cultural goals: సంపద, విజయం) ప్రాధాన్యం ఇస్తూ వాటిని చేరే **సంస్థాగత సాధనాలను** (institutionalised means) పరిమితం చేసినప్పుడు అనోమీ (ఒత్తిడి) పుడుతుంది. మెర్టన్ ప్రకార్యవాదం (ప్రత్యక్ష, పరోక్ష ప్రకార్యాలు) **SOC-WT-04**లో ఉంది.
- **మెర్టన్ ఐదు అనుకూలన విధానాలు** (modes of adaptation; + అంగీకరిస్తాడు, − తిరస్కరిస్తాడు, ± తిరస్కరించి కొత్తవి పెడతాడు):

విధానం	లక్ష్యాలు	సాధనాలు	ఉదాహరణ
అనుసరణ (Conformity)	+	+	చట్టాన్ని పాటించే సాధారణ పౌరుడు
నవకల్పన (Innovation)	+	−	దొంగ, మోసగాడు, వైట్ కాలర్ నేరస్థుడు
ఆచారవాదం (Ritualism)	−	+	ఆశయాన్ని వదిలి నియమాలకే కట్టుబడిన గుమాస్తా
ఉపసంహరణవాదం (Retreatism)	−	−	వ్యసనపరుడు, దేశదిమ్మరి, దీర్ఘకాల మద్యపాని
తిరుగుబాటు (Rebellion)	±	±	విప్లవకారుడు

- **రాబర్ట్ ఆగ్న్యూ** (Robert Agnew): **సాధారణ ఒత్తిడి సిద్ధాంతం** (general strain theory, **1992**): వైఫల్యం, విలువైనవి కోల్పోవడం, ప్రతికూల ఉద్దీపనల నుంచి వచ్చే ఒత్తిడి, కోపంగా అనుభవమవుతుంది.
- **షికాగో సంప్రదాయం** (Chicago school): **షా, మెక్కే** (Shaw and McKay), 'బాల అపరాధ ప్రవృత్తి, నగర ప్రాంతాలు' (*Juvenile Delinquency and Urban Areas*, **1942**): **సామాజిక విఘటనం** (social disorganisation); బర్జెస్ ఏకకేంద్ర మండలాల్లోని **పరివర్తన మండలంలో** (zone in transition) అక్కడ ఎవరు నివసించినా అపరాధ ప్రవృత్తి అత్యధికం.
- **ఎడ్విన్ హెచ్. సదర్లాండ్** (Edwin H. Sutherland, 1883–1950): **విభిన్న సాహచర్య** (differential association) సిద్ధాంతాన్ని 'నేరశాస్త్ర సూత్రాలు' (*Principles of Criminology*; 1వ ఎడిషన్ 1924) 3వ ఎడిషన్‌లో (**1939**) మొదట చెప్పారు; తుది రూపం, **తొమ్మిది ప్రతిపాదనలు**, 4వ ఎడిషన్‌లో (**1947**). **"వైట్ కాలర్ నేరం"** (white-collar crime) అనే పదాన్నీ సృష్టించారు (ప్రసంగం 1939, పుస్తకం **1949**). ఆయనను **"అమెరికా నేరశాస్త్ర పెద్ద"** (dean of American criminology) అంటారు.

- విభిన్న సాహచర్యం సారాంశం: నేర ప్రవర్తన **నేర్చుకున్నది**, **సన్నిహిత వ్యక్తిగత సమూహాల్లో** సంభాషణ ద్వారా నేర్చుకుంటారు; **చట్ట ఉల్లంఘనకు అనుకూల నిర్వచనాలు**, ప్రతికూల నిర్వచనాల కంటే ఎక్కువగా ఉండడం వల్లే వ్యక్తి నేరం చేస్తాడు. సాహచర్యాలు **పౌనఃపున్యం, వ్యవధి, ప్రాధాన్యం, తీవ్రతల్లో** మారుతాయి.
- **బర్జెస్, ఏకర్స్** (Burgess and Akers, **1966**): **కార్యసాధక నిబంధనం** (operant conditioning) ఆధారంగా **విభిన్న సాహచర్య–పునర్బలన** (differential association-reinforcement) సిద్ధాంతం; తర్వాత రోనాల్డ్ ఏకర్స్ **సాంఘిక అభ్యసన సిద్ధాంతాన్ని** (social learning theory) నిర్మించారు (విభిన్న సాహచర్యం, నిర్వచనాలు, **విభిన్న పునర్బలనం**, అనుకరణ).
- **డేనియల్ గ్లేజర్** (Daniel Glaser, **1956**): **విభిన్న తాదాత్మ్యం** (differential identification): నేరాన్ని ఆమోదయోగ్యంగా చూపే నిజమైన లేదా ఊహాత్మక వ్యక్తులతో తనను తాను గుర్తించుకున్నప్పుడు వ్యక్తి నేరం చేస్తాడు.
- **ఆల్బర్ట్ కె. కోహెన్** (Albert K. Cohen), ***'అపరాధ బాలురు: ముఠా సంస్కృతి'*** (*Delinquent Boys: The Culture of the Gang*, **1955**): **అపరాధ ఉపసంస్కృతి** (delinquent subculture); **"మధ్యతరగతి కొలబద్దతో"** (middle-class measuring rod) కొలవబడే శ్రామికవర్గ బాలురు **హోదా నిరాశకు** (status frustration) గురై **ప్రతిచర్యా నిర్మాణం** (reaction formation) ద్వారా మధ్యతరగతి విలువలను తిరస్కరిస్తారు. ఈ ఉపసంస్కృతి **ప్రయోజనరహితం, ద్వేషపూరితం, వ్యతిరేకాత్మకం** (non-utilitarian, malicious, negativistic).
- **రిచర్డ్ క్లోవార్డ్, లాయిడ్ ఓలిన్** (Richard Cloward and Lloyd Ohlin), ***'అపరాధ ప్రవృత్తి, అవకాశం'*** (*Delinquency and Opportunity*, **1960**): **విభిన్న అవకాశాలు** (differential opportunity): అక్రమ సాధనాలు అందరికీ సమానంగా అందుబాటులో ఉండవు, దీంతో మూడు ఉపసంస్కృతులు: **నేర** (criminal), **సంఘర్షణ** (conflict: హింసాత్మక ముఠాలు), **ఉపసంహరణ** (retreatist: మాదకద్రవ్యాలు; "రెట్టింపు వైఫల్యులు").
- **వాల్టర్ బి. మిల్లర్** (Walter B. Miller, **1958**): దిగువ తరగతి సంస్కృతే ఆరు **కేంద్ర ఆసక్తుల** (focal concerns) ద్వారా అపరాధ ప్రవృత్తిని పెంచుతుంది: **ఇబ్బంది, మొండితనం, చాకచక్యం, ఉత్తేజం, విధి, స్వయంప్రతిపత్తి** (trouble, toughness, smartness, excitement, fate, autonomy).
- **గ్రెషమ్ సైక్స్, డేవిడ్ మట్జా** (Gresham Sykes and David Matza, **1957**): **తటస్థీకరణ పద్ధతులు** (techniques of neutralisation); మట్జా, 'అపరాధ ప్రవృత్తి, కొట్టుకుపోవడం' (*Delinquency and Drift*, **1964**): యువత సంప్రదాయ, అపరాధ చర్యల మధ్య **కొట్టుకుపోతుంది** (drift).
- **ముద్ర (సామాజిక ప్రతిస్పందన) సిద్ధాంతం (labelling / societal reaction theory):**
  - **ఫ్రాంక్ టానెన్‌బామ్** (Frank Tannenbaum), 'నేరం, సముదాయం' (*Crime and the Community*, **1938**): **"చెడు నాటకీకరణ"** (dramatisation of evil): ఒక యువకుడిని చెడ్డవాడని ముద్ర వేస్తే అతను చెడ్డవాడిగానే మారతాడు.
  - **ఎడ్విన్ లెమర్ట్** (Edwin Lemert), 'సామాజిక వ్యాధిశాస్త్రం' (*Social Pathology*, **1951**): **ప్రాథమిక విచలనం** (primary deviance: మొదటిది, ముద్ర పడనిది), **ద్వితీయ విచలనం** (secondary deviance: ముద్ర, అది సృష్టించే స్వీయ ప్రతిబింబం వల్ల వచ్చేది).
  - **హోవర్డ్ బెకర్** (Howard Becker), ***'బయటివారు'*** (*Outsiders*, **1963**): విచలనం **చర్య లక్షణం కాదు**, ఇతరులు ముద్ర వేయడం వల్ల వచ్చే ఫలితం; **నైతిక వ్యవస్థాపకులు** (moral entrepreneurs) నియమాలు చేస్తారు; విచలితుడనే గుర్తింపు **ప్రధాన హోదా** (master status) అవుతుంది.
- **నియంత్రణ సిద్ధాంతాలు (control theories):**
  - **వాల్టర్ రెక్లెస్** (Walter Reckless), **నిరోధ సిద్ధాంతం** (containment theory, **1961**): **అంతర్గత నిరోధం** (inner containment: స్వీయ భావన, స్వీయ నియంత్రణ), **బాహ్య నిరోధం** (outer containment: కుటుంబం, పాఠశాల, సముదాయం) ప్రజలను నేరం నుంచి ఆపుతాయి.
  - **ట్రావిస్ హిర్షి** (Travis Hirschi), ***'అపరాధ ప్రవృత్తికి కారణాలు'*** (*Causes of Delinquency*, **1969**): నాలుగు అంశాలతో **సామాజిక బంధ** (social bond) సిద్ధాంతం: **అనుబంధం, నిబద్ధత, భాగస్వామ్యం, విశ్వాసం** (attachment, commitment, involvement, belief).

- **గాట్‌ఫ్రెడ్‌సన్, హిర్షి** (Gottfredson and Hirschi), 'నేరానికి సాధారణ సిద్ధాంతం' (*A General Theory of Crime*, **1990**): **తక్కువ స్వీయ నియంత్రణ** (low self-control), పూర్వ బాల్యంలో సరిలేని తల్లిదండ్రుల పెంపకం వల్ల ఏర్పడుతుంది.

వివరణ

1. నాలుగు ప్రశ్నలు, నాలుగు సిద్ధాంత కుటుంబాలు.

కుటుంబం	ప్రశ్న	నేరానికి కారణం	ముఖ్య పేర్లు
ఒత్తిడి	ప్రజలు నియమాలను ఎందుకు ఉల్లంఘిస్తారు?	అడ్డుపడిన లక్ష్యాల ఒత్తిడి	దుర్ఖీం, మెర్టన్, ఆగ్న్యూ, కోహెన్, క్లోవార్డ్–ఓలిన్
అభ్యసనం / సాంస్కృతిక	నేరాన్ని ఎలా నేర్చుకుంటారు?	చట్ట ఉల్లంఘన నిర్వచనాలతో సాహచర్యం	సదర్లాండ్, ఏకర్స్, గ్లేజర్, మిల్లర్
ముద్ర	ఎవరిని విచలితులంటారు, దాని ప్రభావం ఏమిటి?	అధికారిక ప్రతిస్పందనే	టానెన్‌బామ్, లెమర్ట్, బెకర్
నియంత్రణ	చాలామంది ఎందుకు నియమాలు పాటిస్తారు?	బలహీన బంధాలు లేదా స్వీయ నియంత్రణ	రెక్లెస్, హిర్షి, గాట్‌ఫ్రెడ్‌సన్

ఒత్తిడి, అభ్యసన సిద్ధాంతాలు ప్రజలు **సహజంగా నియమాలు పాటించేవారు** అని భావించి, వారిని నేరం వైపు నెట్టేది ఏమిటని అడుగుతాయి; నియంత్రణ సిద్ధాంతాలు ఏదీ ఆపకపోతే ప్రజలు **సహజంగానే** నేరం చేస్తారని భావిస్తాయి.

2. ఆచరణలో మెర్టన్ ఒత్తిడి. అమెరికా సమాజం (మెర్టన్ ఉదాహరణ) అందరికీ విజయాన్ని వాగ్దానం చేస్తుంది, కానీ మురికివాడల యువత, మైనారిటీలు, పేదలకు చట్టబద్ధ మార్గాలు తక్కువ. అయినా చాలామంది **అనుసరణనే** ఎంచుకుంటారు; ఆస్తి, ఆర్థిక నేరాల్లో ఎక్కువ భాగం **నవకల్పన** విధానం నుంచే వస్తాయి; లక్ష్యాలనూ సాధనాలనూ వదిలేసిన మాదకద్రవ్య వ్యసనపరులు, దేశదిమ్మరులను **ఉపసంహరణవాదం** వివరిస్తుంది; **తిరుగుబాటు** పాత లక్ష్యాలు, సాధనాల స్థానంలో కొత్తవాటిని పెడుతుంది. **ఆచారవాదం** నేరం కాదు: వ్యక్తి ఉన్నత లక్ష్యాలు వదిలేసినా నియమాలను పాటిస్తాడు. మెస్నర్, రోసెన్‌ఫెల్డ్‌ల **సంస్థాగత అనోమీ** (institutional anomie; *Crime and the American Dream*, 1994) మెర్టన్‌ను విస్తరిస్తుంది: ఆర్థిక వ్యవస్థ కుటుంబం, పాఠశాల, రాజకీయ వ్యవస్థలపై ఆధిపత్యం చెలాయిస్తుంది.

3. సదర్లాండ్ తొమ్మిది ప్రతిపాదనలు (సంక్షిప్తంగా).

1. నేర ప్రవర్తన **నేర్చుకున్నది**.
2. అది సంభాషణ ద్వారా **ఇతరులతో పరస్పర చర్యలో** నేర్చుకుంటారు.
3. అభ్యసనంలో ముఖ్య భాగం ప్రసార మాధ్యమాల ద్వారా కాక **సన్నిహిత వ్యక్తిగత సమూహాల్లో** జరుగుతుంది.
4. అభ్యసనంలో నేర **పద్ధతులు**, **ఉద్దేశాలు, చోదనాలు, సమర్థనలు, వైఖరులు** ఉంటాయి.
5. ఉద్దేశాల దిశ **చట్టాల నియమావళిని అనుకూలంగానో ప్రతికూలంగానో నిర్వచించడం** నుంచి నేర్చుకుంటారు.
6. చట్ట ఉల్లంఘనకు **అనుకూల నిర్వచనాలు ఎక్కువగా** ఉండడం వల్ల వ్యక్తి అపరాధి అవుతాడు (విభిన్న సాహచర్య సూత్రం).
7. సాహచర్యాలు **పౌనఃపున్యం, వ్యవధి, ప్రాధాన్యం, తీవ్రతల్లో** మారుతాయి.
8. నేరాన్ని నేర్చుకోవడంలో ఇతర ఏ అభ్యసనంలోనైనా ఉండే **అన్ని యంత్రాంగాలు** పనిచేస్తాయి.
9. సాధారణ అవసరాలు, విలువలతో నేరాన్ని వివరించలేం, ఎందుకంటే నేరం కాని ప్రవర్తన కూడా అవే అవసరాలను వ్యక్తం చేస్తుంది.

బలం: పేదరిక సిద్ధాంతాలు వివరించలేని వైట్ కాలర్ నేరాన్ని వివరిస్తుంది. బలహీనత: "నిర్వచనాలను" కొలవడం కష్టం; ఆవేశపూరిత లేదా ఒంటరి నేరాలను వివరించదు; ప్రభావానికి గురైన కొందరు ఎందుకు నేరం చేయరో చెప్పదు. అభ్యసనం "ఎలా" జరుగుతుందో

చెప్పడానికి **ఏకర్స్ పునర్బలనం** (బహుమతులు, శిక్షలు), **అనుకరణను** చేర్చారు.

4. మూడు ఉపసంస్కృతి సిద్ధాంతాల పోలిక.

అంశం	కోహెన్ (1955)	క్లోవార్డ్, ఓలిన్ (1960)	మిల్లర్ (1958)
మూలం	పాఠశాలలో హోదా నిరాశ	చట్టబద్ధ **మరియు** అక్రమ అవకాశాలు రెండూ మూసుకుపోవడం	దిగువ తరగతి సంస్కృతే
మెర్టన్‌తో సంబంధం	పాక్షికం: లక్ష్యాలను తిరస్కరిస్తుంది	మెర్టన్‌ను సదర్లాండ్‌తో కలుపుతుంది	లేదు (ఒత్తిడి కాదు)
ముఠా రకం	ఒకే అపరాధ ఉపసంస్కృతి	నేర, సంఘర్షణ, ఉపసంహరణ	వీధి మూలల గుంపులు
ముఖ్య పదాలు	మధ్యతరగతి కొలబద్ద, ప్రతిచర్యా నిర్మాణం	అక్రమ అవకాశాల నిర్మాణం, రెట్టింపు వైఫల్యులు	కేంద్ర ఆసక్తులు

5. ముద్ర సోపానాలు. ప్రాథమిక విచలనం (చిన్న దొంగతనం, అరుదుగా గుర్తిస్తారు) → అధికారిక ప్రతిస్పందన (అరెస్టు, కోర్టు, "బాల అపరాధి" అనే ముద్ర) → ముద్ర **ప్రధాన హోదా** అవుతుంది, ఉద్యోగాలు, స్నేహితులు దూరమవుతారు → యువకుడు ఆ గుర్తింపును స్వీకరించి తనలాంటివారితో కలుస్తాడు → **ద్వితీయ విచలనం**, విచలిత జీవనమార్గం. **మళ్లింపు** (diversion), అంటే బాలలను అధికారిక కోర్టులకు దూరంగా ఉంచడం, రికార్డులను మూసివేయడం, ఎడ్విన్ షూర్ (Edwin Schur) **"సమూల జోక్యరహిత విధానం"** (radical non-intervention, 1973: వీలైనంతవరకు పిల్లలను వదిలేయండి) అన్నీ ముద్ర సిద్ధాంతం ఆధారంగానే. బాల న్యాయ (బాలల సంరక్షణ) చట్టం, 2015 (JJ Act 2015) ఇదే ఆలోచనను అనుసరిస్తుంది: చట్టం కింద విచారించిన బాలుడికి ఆ తీర్పు వల్ల ఎలాంటి అనర్హత ఉండదని సెక్షన్ 24 చెబుతుంది (పెద్దవాడిగా విచారించి దోషిగా తేలిన 16–18 ఏళ్ల బాలుడు మినహా); అప్పీల్ గడువు తర్వాత రికార్డులను నాశనం చేయాలి.

6. హిర్షి నాలుగు బంధాలు.

బంధం	అర్థం	బలహీన బంధానికి ఉదాహరణ
అనుబంధం (Attachment)	తల్లిదండ్రులు, ఉపాధ్యాయులు, సహచరుల పట్ల ఆప్యాయత	తల్లిదండ్రుల అభిప్రాయాన్ని పట్టించుకోని పిల్లవాడు
నిబద్ధత (Commitment)	సంప్రదాయ లక్ష్యాల్లో (విద్య, వృత్తి) పెట్టుబడి	అరెస్టయినా కోల్పోయేదేమీ లేదు
భాగస్వామ్యం (Involvement)	సంప్రదాయ కార్యకలాపాల్లో గడిపే సమయం	పనిలేని ఖాళీ గంటలు
విశ్వాసం (Belief)	సమాజ నియమాలను నైతికంగా సరైనవిగా అంగీకరించడం	చట్టాలు తనను కట్టడి చేయవని భావించడం

రెక్లెస్ **నిరోధ సిద్ధాంతం** హిర్షి కంటే ముందుది; హిర్షి 1969లో దాదాపు 4,000 మంది కాలిఫోర్నియా యువతపై చేసిన సర్వే బంధాన్ని పరీక్షించింది. తర్వాత గాట్‌ఫ్రెడ్‌సన్‌తో కలిసి ఆయన ఒకే లక్షణానికి మారారు: **తక్కువ స్వీయ నియంత్రణ** (ఆవేశం, సాహసం, దూరదృష్టి లేకపోవడం).

7. సైక్స్, మట్జాల ఐదు తటస్థీకరణలు. బాధ్యత నిరాకరణ ("నా తప్పు కాదు"), **హాని** నిరాకరణ ("ఎవరికీ దెబ్బ తగలలేదు"), **బాధితుడి** నిరాకరణ ("వాడికి అది తగినదే"), **ఖండించేవారినే ఖండించడం** ("పోలీసులూ అవినీతిపరులే"), **ఉన్నత విధేయతలకు విన్నపం** ("నా ముఠా కోసం చేశాను"). అపరాధులు కూడా సంప్రదాయ విలువలను పంచుకుంటారని, కానీ కాసేపు వాటిని పక్కనపెడతారని ఇవి చూపుతాయి.

తరచూ చేసే పొరపాట్లు

✗ "నేరానికి అనోమీ సిద్ధాంతం: దుర్ఖీం ఒక్కరే." ✓ అనోమీ పదాన్ని దుర్ఖీం సృష్టించారు; **మెర్టన్ (1938)** దాన్ని ఐదు అనుకూలన విధానాలతో ఒత్తిడి సిద్ధాంతంగా మార్చారు.

✗ "ఆచారవాదం అంటే లక్ష్యాలను అంగీకరించి సాధనాలను తిరస్కరించడం." ✓ అది **నవకల్పన**; ఆచారవాదం **లక్ష్యాలను తిరస్కరించి సాధనాలను ఉంచుకుంటుంది**.

✗ "విభిన్న సాహచర్యం: ఏకర్స్." ✓ దాన్ని సృష్టించింది **సదర్లాండ్**; బర్జెస్, **ఏకర్స్** పునర్బలనాన్ని చేర్చారు (సాంఘిక అభ్యసనం).

✗ "అపరాధ ఉపసంస్కృతి: క్లోవార్డ్, ఓలిన్." ✓ **కోహెన్** ('అపరాధ బాలురు', 1955); క్లోవార్డ్, ఓలిన్ ఇచ్చింది **విభిన్న అవకాశాలు** (1960).

✗ "ఉపసంహరణ ఉపసంస్కృతి: కోహెన్." ✓ నేర, సంఘర్షణ, ఉపసంహరణ ఉపసంస్కృతులు **క్లోవార్డ్, ఓలిన్‌లవి**.

✗ "కేంద్ర ఆసక్తులు: కోహెన్." ✓ **వాల్టర్ మిల్లర్** (1958): ఇబ్బంది, మొండితనం, చాకచక్యం, ఉత్తేజం, విధి, స్వయంప్రతిపత్తి.

✗ "చెడు నాటకీకరణ: బెకర్." ✓ **టానెన్‌బామ్** (1938); బెకర్ 'బయటివారు' (1963) రాశారు, నైతిక వ్యవస్థాపకులు.

✗ "కొట్టుకుపోయే (drift) సిద్ధాంతం: కోహెన్." ✓ **మట్జా** (తటస్థీకరణపై సైక్స్‌తో కలిసి).

✗ "హిర్షి బంధాలు: అనుబంధం, నిబద్ధత, భాగస్వామ్యం, నిరోధం." ✓ నాలుగోది **విశ్వాసం**; నిరోధం **రెక్లెస్** సిద్ధాంతం.

✗ "వైట్ కాలర్ నేరం: క్రెస్సీ." ✓ ఈ పదాన్ని సృష్టించింది **సదర్లాండ్** (1939); క్రెస్సీ (Cressey) 'నేరశాస్త్ర సూత్రాలు' తర్వాతి ఎడిషన్లకు సహ రచయిత.

త్వరిత పునశ్చరణ

- దుర్ఖీం: నేరం సహజం, ప్రకార్యాత్మకం; అనోమీ (SOC-WT-01 చూడండి).
- మెర్టన్ 1938: లక్ష్యాలు vs సాధనాలు; అనుసరణ, నవకల్పన, ఆచారవాదం, ఉపసంహరణవాదం, తిరుగుబాటు.
- ఆగ్న్యూ 1992 సాధారణ ఒత్తిడి; షా, మెక్కే 1942 సామాజిక విఘటనం.
- సదర్లాండ్: విభిన్న సాహచర్యం, తొమ్మిది ప్రతిపాదనలు (1947), వైట్ కాలర్ నేరం.
- బర్జెస్, ఏకర్స్ 1966: విభిన్న సాహచర్య-పునర్బలనం; గ్లేజర్ 1956: విభిన్న తాదాత్మ్యం.
- కోహెన్ 1955: అపరాధ ఉపసంస్కృతి, హోదా నిరాశ, మధ్యతరగతి కొలబద్ద.
- క్లోవార్డ్, ఓలిన్ 1960: విభిన్న అవకాశాలు; నేర, సంఘర్షణ, ఉపసంహరణ.
- మిల్లర్ 1958 కేంద్ర ఆసక్తులు; సైక్స్, మట్జా 1957 తటస్థీకరణ; మట్జా 1964 కొట్టుకుపోవడం.
- టానెన్‌బామ్ 1938 చెడు నాటకీకరణ; లెమర్ట్ 1951 ప్రాథమిక/ద్వితీయ; బెకర్ 1963 'బయటివారు'.
- రెక్లెస్ 1961 నిరోధం; హిర్షి 1969 అనుబంధం, నిబద్ధత, భాగస్వామ్యం, విశ్వాసం; 1990 స్వీయ నియంత్రణ.

5 విచలనం, సామాజిక నియంత్రణ, మాదకద్రవ్య దుర్వినియోగం, నేర నివారణ

విచలనం (deviance) అంటే ఒక సమూహపు సామాజిక నియమాలను దాని సహన పరిమితికి మించి ఉల్లంఘించే ప్రవర్తన (చట్టం నిషేధించిన భాగమే నేరం); సమాజం దాన్ని అనధికారిక, అధికారిక నియంత్రణ ద్వారా అదుపు చేస్తుంది; భారత్‌లో మాదకద్రవ్య, మద్య దుర్వినియోగాన్ని ప్రధానంగా ఎన్‌డీపీఎస్ చట్టం, 1985 (NDPS Act) నిర్వహిస్తుంది; ఆధునిక నేర నివారణ రూపకల్పన ద్వారా నేరాన్ని కష్టతరం చేయాలని చూస్తుంది (సీపీటెడ్ (CPTED), జెఫ్రీ 1971; రక్షించుకోగల స్థలం (defensible space), న్యూమన్ 1972; పగిలిన కిటికీలు (broken windows), విల్సన్, కెల్లింగ్ 1982).

ముఖ్య వాస్తవాలు

- **విచలనం**: అసమ్మతిని రేకెత్తించేంతగా సామాజిక నియమాల నుంచి తప్పుకునే ప్రవర్తన. **మార్షల్ క్లినార్డ్** (Marshall Clinard; 'విచలిత ప్రవర్తన సామాజికశాస్త్రం' (*Sociology of Deviant Behavior*), 1957): విచలనం అంటే సముదాయపు **సహన పరిమితిని** (tolerance limit) దాటి, అసమ్మతి ఉన్న దిశలో సాగే ప్రవర్తన.
- **విచలనం vs నేరం**: ప్రతి నేరమూ చట్టపరమైన విచలనమే, కానీ ప్రతి విచలనమూ నేరం కాదు (మొరటుతనం, విచిత్రమైన దుస్తులు, ఇంట్లో అతిగా మద్యం తాగడం).
- **విచలనం సాపేక్షమైనది**: అది కాలం, ప్రదేశం, సమూహం, చేసేవారిని బట్టి మారుతుంది.
- **ప్రాథమిక, ద్వితీయ విచలనం**: **ఎడ్విన్ లెమర్ట్** (Edwin Lemert), 'సామాజిక వ్యాధిశాస్త్రం' (*Social Pathology*, **1951**). ముద్ర సిద్ధాంతం: **హోవర్డ్ బెకర్** (Howard Becker), 'బయటివారు' (*Outsiders*, **1963**). (వివరాలు SOC-BC-04, CR-CB-04లో.)
- **సామాజిక నియంత్రణ** (social control): ఈ పదం **ఇ.ఎ. రాస్** (E.A. Ross) 'సామాజిక నియంత్రణ' (*Social Control*, 1901) నుంచి వచ్చింది. **అనధికారిక**: కుటుంబం, ఆచారం, మతం, పుకార్లు. **అధికారిక**: చట్టం, పోలీసు, కోర్టులు, జైళ్లు. (SOC-BC-04 చూడండి.)
- **ఎన్‌డీపీఎస్ చట్టం**: మాదక ఔషధాలు, మనోప్రభావిత పదార్థాల చట్టం (Narcotic Drugs and Psychotropic Substances Act), **1985**, అమలు **1985 నవంబర్ 14** నుంచి. ఇది నల్లమందు చట్టాలను (Opium Acts; 1857, 1878), ప్రమాదకర ఔషధాల చట్టం (Dangerous Drugs Act), **1930**ను భర్తీ చేసింది.
- **నార్కోటిక్స్ కంట్రోల్ బ్యూరో (NCB)**: ఎన్‌డీపీఎస్ చట్టం సెక్షన్ 4(3) కింద **1986 మార్చి**లో ఏర్పాటు; కేంద్ర హోం మంత్రిత్వ శాఖ కింద పనిచేస్తుంది.
- **పిట్ఎన్‌డీపీఎస్ చట్టం (PITNDPS Act), 1988**: మాదకద్రవ్యాల అక్రమ రవాణాదారుల నివారణ నిర్బంధం.
- **అధికరణం 47**: వైద్య అవసరాలకు తప్ప, ఆరోగ్యానికి హానికరమైన మత్తు పానీయాలు, మాదకద్రవ్యాల **నిషేధం** (prohibition) తీసుకురావడానికి రాజ్యం ప్రయత్నించాలి.
- **జూన్ 26**: మాదకద్రవ్య దుర్వినియోగం, అక్రమ రవాణా వ్యతిరేక అంతర్జాతీయ దినోత్సవం.
- **నషా ముక్త్ భారత్ అభియాన్** (Nasha Mukt Bharat Abhiyaan): **2020 ఆగస్టు 15**న **సామాజిక న్యాయ, సాధికారత మంత్రిత్వ శాఖ** (మాదకద్రవ్యాల డిమాండ్ తగ్గింపునకు నోడల్ మంత్రిత్వ శాఖ) ప్రారంభించింది.
- **సీపీటెడ్** (CPTED: Crime Prevention Through Environmental Design, పర్యావరణ రూపకల్పన ద్వారా నేర నివారణ): **సి. రే జెఫ్రీ** (C. Ray Jeffery), **1971**. (2023లో అడిగారు.)
- **రక్షించుకోగల స్థలం**: **ఆస్కార్ న్యూమన్** (Oscar Newman), **1972**.
- **పగిలిన కిటికీలు**: **జేమ్స్ క్యూ. విల్సన్, జార్జ్ ఎల్. కెల్లింగ్** (James Q. Wilson and George L. Kelling), 'ది అట్లాంటిక్ మంత్లీ' (*The Atlantic Monthly*), **1982 మార్చి**.
- **సందర్భోచిత నేర నివారణ** (situational crime prevention): **రోనాల్డ్ వి. క్లార్క్** (Ronald V. Clarke; బ్రిటన్ హోం ఆఫీస్ పరిశోధన విభాగం, 1970ల చివర, 1980లలో).

- **దైనందిన కార్యకలాప సిద్ధాంతం** (routine activity theory): **కోహెన్, ఫెల్సన్** (Cohen and Felson), **1979**.

వివరణ

1. విచలనాన్ని అర్థం చేసుకోవడం

- **సానుకూల విచలనం** (positive deviance): ఆమోదం ఉన్న దిశలో నియమాల నుంచి తప్పుకోవడం (ప్రజాప్రయోజన సమాచారం బయటపెట్టే వ్యక్తి, సాధువు, మేధావి). ప్రతికూల విచలనం ఆంక్షలను ఆహ్వానిస్తుంది.
- **దుర్ఖీం**: విచలనం "సహజమైనది", ఉపయోగకరమైనది కూడా: దాన్ని శిక్షించడం ఒక సమూహపు నైతిక **సరిహద్దులను** గుర్తిస్తుంది (SOC-WT-01 చూడండి). **కై ఎరిక్సన్** (Kai Erikson; 'దారితప్పిన ప్యూరిటన్లు' (*Wayward Puritans*), 1966) ఈ సరిహద్దుల పరిరక్షణ ఆలోచనను అభివృద్ధి చేశారు.
- **కళంకం** (stigma): గుర్తింపును దెబ్బతీసే అవమానకర ముద్ర; **ఎర్వింగ్ గాఫ్‌మన్** (Erving Goffman), 'కళంకం' (*Stigma*, 1963).
- **నైతిక భయాందోళన** (moral panic): ముప్పుగా భావించే ఒక సమూహం గురించి ప్రజల్లో అతిశయించిన ఆందోళన ("జానపద దయ్యాలు", folk devils); **స్టాన్లీ కోహెన్** (Stanley Cohen, 1972), బ్రిటన్‌లోని మాడ్స్, రాకర్స్ (Mods and Rockers) యువ బృందాలపై.
- **ప్రాథమిక విచలనం** మొదటి నియమ ఉల్లంఘన, దాన్ని వ్యక్తి ఏదో సాకుతో సమర్థించుకుంటాడు. వ్యక్తి ముద్రను అంగీకరించి జీవితాన్ని దాని చుట్టూ మలచుకున్నప్పుడు **ద్వితీయ విచలనం** వస్తుంది. అందుకే ప్రొబేషన్, మళ్లింపు (diversion) మొదటిసారి నేరం చేసినవారికి ముద్ర పడకుండా చూస్తాయి.

2. విచలనానికి అడ్డుగా నియంత్రణ

రకం	ఏజెంట్లు	సాధనాలు
అనధికారిక	కుటుంబం, సహచరులు, కులం, మతం, పొరుగువారు	ప్రశంస, ఎగతాళి, పుకార్లు, వెలివేత
అధికారిక	శాసన వ్యవస్థ, పోలీసు, కోర్టులు, జైళ్లు, ప్రొబేషన్	చట్టాలు, అరెస్టు, శిక్ష విధింపు, పర్యవేక్షణ
అంతర్గత	వ్యక్తి సొంత మనస్సాక్షి	అపరాధ భావన, ఆత్మగౌరవం

- నేరానికి సంబంధించిన నియంత్రణ సిద్ధాంతాలు చాలామంది ఎందుకు నేరం **చేయరు** అని అడుగుతాయి: **రెక్లెస్** (నిరోధం, 1961), **హిర్షి** (సామాజిక బంధం, 1969). CR-CB-04 చూడండి.

3. మద్య వ్యసనం

- **మద్య వ్యసనం** (alcoholism): నియంత్రణ కోల్పోవడం, ఆధారపడడంతో పాటు ఆరోగ్యం, పని లేదా సంబంధాలను దెబ్బతీసే పదేపదే మద్యపానం. డబ్ల్యూహెచ్‌ఓ (WHO) దీన్ని **ఆధారపడే రుగ్మతగా** (dependence syndrome) పరిగణిస్తుంది.
- **ఇ.ఎం. జెల్లినెక్** (E.M. Jellinek; 'మద్య వ్యసనం వ్యాధి భావన' (*The Disease Concept of Alcoholism*), 1960): మద్య వ్యసనాన్ని ఒక వ్యాధిగా చూశారు, దశలు **వ్యసన పూర్వ** → **ప్రారంభ లక్షణ** → **కీలక** → **దీర్ఘకాలిక** (pre-alcoholic, prodromal, crucial, chronic).
- **ఆల్కహాలిక్స్ అనానిమస్** (Alcoholics Anonymous): **1935**లో అమెరికాలోని ఒహాయో రాష్ట్రం ఏక్రాన్‌లో (Akron, Ohio) స్థాపించిన స్వయం సహాయక బృందం; "పన్నెండు సోపానాలు".
- **నేరంతో సంబంధం**: దాడి, గృహ హింస, రోడ్డు ప్రమాద మరణాలు, మత్తులో చేసే నేరాల్లో మద్యం సాధారణ కారణం.
- **చట్టం**: ఇతరులను ఇబ్బంది పెట్టే బహిరంగ మత్తును **బీఎన్ఎస్ (BNS) సెక్షన్ 355** (పాత ఐపీసీ (IPC) 510) కింద శిక్షిస్తారు: 24 గంటల వరకు సాధారణ జైలు, ₹1,000 వరకు జరిమానా, లేదా **సామాజిక సేవ**. **రక్షణగా మత్తు**: అది **అసంకల్పితమైతేనే** (బీఎన్ఎస్ 22, పాత ఐపీసీ 85); స్వచ్ఛందంగా మత్తులో ఉండడం సాకు కాదు (బీఎన్ఎస్ 23, పాత ఐపీసీ 86).

4. మాదకద్రవ్య దుర్వినియోగం, ఎన్‌డీపీఎస్ చట్టం

- **కారణాలు**: సహచరుల ఒత్తిడి, కుతూహలం, మానసిక ఒత్తిడి, కుటుంబ కలహాలు, తల్లిదండ్రులు–పిల్లల మధ్య సరిలేని సంభాషణ, సులభ సప్లై, ఔషధ పరిశ్రమ నుంచి వచ్చే సింథటిక్ డ్రగ్స్. (2023లో ఒక ప్రతిపాదన–కారణం (A–R) ప్రశ్న ఇలాంటి రెండు కారణాలను పరీక్షించింది.)
- **మాదక ఔషధాలు** (narcotic drugs: కోకా, గంజాయి మొక్క, నల్లమందు, వాటి ఉత్పత్తులు) vs **మనోప్రభావిత పదార్థాలు** (psychotropic substances: జాబితాలో చేర్చిన సింథటిక్‌లు, ఉదా. LSD, ఆంఫెటమైన్లు, డయాజెపామ్).
- చట్టం ప్రకారం **కెనబిస్** (cannabis) అంటే చరస్, గంజాయి (పూత లేదా కాయ దశలోని కొనలు); **భంగ్ (ఆకులు, విత్తనాలు) గంజాయి నిర్వచనం బయట** ఉంది.
- **పరిమాణాన్ని బట్టి దశలవారీ శిక్ష** (2001 సవరణ నుంచి), ఉదా. సెక్షన్లు 20–22:

పరిమాణం	కఠిన కారాగార శిక్ష	జరిమానా
స్వల్ప	1 సంవత్సరం వరకు (2014 సవరణకు ముందు 6 నెలలు)	₹10,000 వరకు (లేదా రెండూ)
స్వల్పం కంటే ఎక్కువ, వాణిజ్య పరిమాణం కంటే తక్కువ	10 సంవత్సరాల వరకు	₹1 లక్ష వరకు
వాణిజ్య	10 నుంచి 20 సంవత్సరాలు	₹1 లక్ష నుంచి ₹2 లక్షలు

- **సెక్షన్ 27, వినియోగం**: కొకైన్, మార్ఫిన్, హెరాయిన్ వంటివాటికి 1 సంవత్సరం వరకు లేదా ₹20,000 వరకు జరిమానా (లేదా రెండూ); ఇతర మాదకద్రవ్యాలకు 6 నెలల వరకు లేదా ₹10,000.
- **సెక్షన్ 64A**: వినియోగం లేదా స్వల్ప పరిమాణం ఆరోపణ ఉన్న వ్యసనపరుడు స్వచ్ఛందంగా వ్యసన విముక్తి చికిత్సకు ముందుకొచ్చి దాన్ని పూర్తి చేస్తే **ప్రాసిక్యూషన్ నుంచి మినహాయింపు** పొందుతాడు.
- **సెక్షన్ 39**: సెక్షన్ 27 కింద దోషిగా తేలిన వ్యసనపరుడికి శిక్ష విధించే బదులు కోర్టు **వ్యసన విముక్తి చికిత్స** కోసం విడుదల చేయవచ్చు.
- **సెక్షన్ 33**: నేరస్థుడు **18 ఏళ్ల లోపువాడైతే** లేదా నేరం సెక్షన్ 26 లేదా 27 కిందిదైతే **తప్ప**, ఎన్‌డీపీఎస్ దోషులకు **అపరాధుల ప్రొబేషన్ చట్టం (Probation of Offenders Act), సీఆర్‌పీసీ (CrPC) 360 (ఇప్పుడు బీఎన్ఎస్ఎస్ (BNSS) 401) వర్తించవు**. (2023లో అడిగారు: ఎన్‌డీపీఎస్ నేరాలకు ప్రొబేషన్ "ఇవ్వలేరు".)
- **సెక్షన్ 37**: నేరాలు కాగ్నిజబుల్ (cognizable), నాన్-బెయిలబుల్ (non-bailable); సెక్షన్లు 19, 24, 27A కింది నేరాలకు, వాణిజ్య పరిమాణానికి, నిందితుడు దోషి కాడని, బెయిల్‌పై నేరం చేయడని కోర్టు సంతృప్తి చెందితేనే బెయిల్.
- **సెక్షన్ 31A**: పెద్ద పరిమాణాలతో మళ్లీ నేరం చేస్తే మరణశిక్ష విధించవచ్చు; **2014** నుంచి ఇది విచక్షణాధికారం.
- **అంతర్జాతీయ పునాది**: మాదక ఔషధాలపై ఏక ఒడంబడిక (Single Convention on Narcotic Drugs, **1961**), మనోప్రభావిత పదార్థాల ఒడంబడిక (Convention on Psychotropic Substances, **1971**), అక్రమ రవాణాకు వ్యతిరేకంగా ఐరాస ఒడంబడిక (UN Convention against Illicit Traffic, **1988**).

5. నేర నివారణ

- **మూడు స్థాయిలు** (బ్రాంటింగ్‌హామ్, ఫాస్ట్ (Brantingham and Faust), 1976): **ప్రాథమిక** (మొత్తం జనాభా, పర్యావరణం: వెలుతురు, విద్య), **ద్వితీయ** (ప్రమాదంలో ఉన్న సమూహాలు, ప్రదేశాలు), **తృతీయ** (తెలిసిన నేరస్థులు: ప్రొబేషన్, చికిత్స, పునరావాసం).
- **సామాజిక (అభివృద్ధి) నివారణ** మూల కారణాలను ఎదుర్కొంటుంది: పేదరికం, చదువు, కుటుంబం. **సందర్భోచిత నివారణ** నేరం జరిగే చోట అవకాశాలను తగ్గిస్తుంది.
- **సందర్భోచిత నేర నివారణ (క్లార్క్)**: **హేతుబద్ధ ఎంపికపై** (rational choice) ఆధారపడుతుంది (నేరస్థులు శ్రమ, ప్రమాదం, ప్రతిఫలాన్ని బేరీజు వేస్తారు). దీని పద్ధతులు ఐదు శీర్షికల కిందకు వస్తాయి: **శ్రమను పెంచడం, ప్రమాదాన్ని పెంచడం, ప్రతిఫలాన్ని తగ్గించడం, రెచ్చగొట్టే అంశాలను తగ్గించడం, సాకులను తొలగించడం**.

- **దైనందిన కార్యకలాప సిద్ధాంతం (కోహెన్, ఫెల్సన్, 1979)**: **ప్రేరణ ఉన్న నేరస్థుడు**, **అనువైన లక్ష్యం** **సమర్థ సంరక్షకుడు లేనప్పుడు** కలిస్తే నేరం జరుగుతుంది.
- **సీపీటెడ్ (జెఫ్రీ)**: నేరాన్ని తగ్గించడానికి నిర్మిత పర్యావరణాన్ని మార్చడం. సాధారణ సూత్రాలు: **సహజ నిఘా, సహజ ప్రవేశ నియంత్రణ, ప్రాదేశిక బలోపేతం, నిర్వహణ**.
- **రక్షించుకోగల స్థలం (న్యూమన్)**: న్యూయార్క్ ప్రభుత్వ గృహ సముదాయాల అధ్యయనం నుంచి వచ్చింది. నాలుగు అంశాలు: **ప్రాదేశికత, సహజ నిఘా, ప్రతిబింబం, పరిసరాలు** (territoriality, natural surveillance, image, milieu). ఎవరూ పట్టించుకోని కారిడార్లు ఉన్న ఎత్తైన భవనాల్లో నేరాలు ఎక్కువ.
- **జేన్ జేకబ్స్** (Jane Jacobs, 1961) అంతకుముందే **"వీధిపై కళ్లు"** (eyes on the street) కావాలని వాదించారు: రద్దీగా, మిశ్రమ వినియోగంతో ఉండే వీధులు సురక్షితం.
- **పగిలిన కిటికీలు**: కంటికి కనిపించే అవ్యవస్థ (పగిలిన కిటికీలు, గోడలపై రాతలు, బహిరంగ మద్యపానం) ఎవరూ పట్టించుకోవడం లేదనే సంకేతం ఇచ్చి తీవ్ర నేరాలను ఆహ్వానిస్తుంది, కాబట్టి చిన్న అవ్యవస్థను ముందే సరిచేయాలి. ఇది 1990లలో న్యూయార్క్‌లో **"శూన్య సహన"** (zero tolerance) పోలీసింగ్‌కు ప్రేరణ.
- **సముదాయ పోలీసింగ్** (community policing): నేర కారణాలను కనుగొని సరిచేయడానికి పోలీసులు, నివాసితులు భాగస్వాములుగా పనిచేస్తారు. (2023లో అడిగారు.)

ఆంధ్రప్రదేశ్ కోణం

- **సారా వ్యతిరేక ఉద్యమం**: **1992**లో నెల్లూరు జిల్లా **దూబగుంట** గ్రామంలో ఒక వయోజన అక్షరాస్యత పాఠం తర్వాత గ్రామీణ మహిళల నాయకత్వంలో మొదలైంది; దాని ఫలితంగా **1993 అక్టోబర్ 1** నుంచి సారాపై నిషేధం వచ్చింది.
- ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో **1995 జనవరి**లో (ఎన్.టి. రామారావు ప్రభుత్వం) **సంపూర్ణ మద్య నిషేధం** ప్రవేశపెట్టారు, **1997**లో ఎత్తివేశారు.

తరచూ చేసే పొరపాట్లు

✗ "సీపీటెడ్‌ను ఆస్కార్ న్యూమన్ ప్రతిపాదించారు." ✓ **సి. రే జెఫ్రీ** (1971). న్యూమన్ ఇచ్చింది **రక్షించుకోగల స్థలం** (1972).

✗ "పగిలిన కిటికీల సిద్ధాంతాన్ని కోహెన్, ఫెల్సన్ ఇచ్చారు." ✓ **విల్సన్, కెల్లింగ్** (1982). కోహెన్, ఫెల్సన్ ఇచ్చింది **దైనందిన కార్యకలాప సిద్ధాంతం** (1979).

✗ "ప్రాథమిక, ద్వితీయ విచలనం బెకర్ పదాలు." ✓ అవి **లెమర్ట్‌వి** (1951). బెకర్ ముద్ర సిద్ధాంతంతో ముడిపడ్డారు ('బయటివారు', 1963).

✗ "నైతిక భయాందోళనను ఆల్బర్ట్ కోహెన్ ఇచ్చారు." ✓ **స్టాన్లీ కోహెన్** (1972). **ఆల్బర్ట్ కోహెన్** ఇచ్చింది **అపరాధ ఉపసంస్కృతి** సిద్ధాంతం.

✗ "ఎన్‌డీపీఎస్ చట్టం, 1986." ✓ **1985**. ఎన్‌సీబీ ఏర్పాటైంది **1986**లో.

✗ "ఎన్‌డీపీఎస్ దోషికి ఎప్పుడైనా ప్రొబేషన్ లభిస్తుంది." ✓ నేరస్థుడు **18 ఏళ్ల లోపువాడైతే** లేదా నేరం సెక్షన్ **26 లేదా 27** కిందిదైతే తప్ప సెక్షన్ 33 ప్రొబేషన్‌ను నిషేధిస్తుంది.

✗ "ఎన్‌డీపీఎస్ చట్టం కింద భంగ్ గంజాయే." ✓ ఆకులు, విత్తనాలు (భంగ్) **మినహాయించారు**; గంజాయి అంటే పూత లేదా కాయ దశలోని కొనలు.

✗ "ప్రతి విచలనమూ నేరమే." ✓ **చట్టం** నిషేధించిన విచలనమే నేరం.

త్వరిత పునశ్చరణ

- విచలనం: సముదాయపు సహన పరిమితికి మించినది (క్లినార్డ్); కాలం, ప్రదేశాన్ని బట్టి సాపేక్షం.
- లెమర్ట్ 1951: ప్రాథమిక vs ద్వితీయ విచలనం; బెకర్ 1963: ముద్ర; గాఫ్‌మన్ 1963: కళంకం.
- స్టాన్లీ కోహెన్ 1972: నైతిక భయాందోళన; కై ఎరిక్సన్: సరిహద్దుల పరిరక్షణ.
- ఎన్‌డీపీఎస్ చట్టం 1985; ఎన్‌సీబీ 1986; పిట్‌ఎన్‌డీపీఎస్ 1988; అధికరణం 47 మద్య నిషేధం.
- ఎన్‌డీపీఎస్: స్వల్ప / మధ్యస్థ / వాణిజ్య పరిమాణం; సెక్షన్ 27 వినియోగం; సెక్షన్ 64A చికిత్స పొందే వ్యసనపరులకు మినహాయింపు.
- ఎన్‌డీపీఎస్ సెక్షన్ 33: 18 ఏళ్ల లోపువారు లేదా సెక్షన్ 26/27 నేరాలు తప్ప ప్రొబేషన్ లేదు.
- జెల్లినెక్: మద్య వ్యసనం వ్యాధి భావన; ఆల్కహాలిక్స్ అనానిమస్ 1935.
- నివారణ: ప్రాథమిక, ద్వితీయ, తృతీయ; క్లార్క్: సందర్భోచిత నివారణ.
- జెఫ్రీ 1971 సీపీటెడ్; న్యూమన్ 1972 రక్షించుకోగల స్థలం; జేకబ్స్ "వీధిపై కళ్లు".
- విల్సన్, కెల్లింగ్ 1982 పగిలిన కిటికీలు; కోహెన్, ఫెల్సన్ 1979 దైనందిన కార్యకలాపం.